

3. EVREII ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC ÎN SECOLELE XIV-XX

3. Studiu de caz: Antisemitism în politica și în cultura românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până la Primul Război Mondial

Deși au existat în istoria Principatelor Române unele manifestări antisemite, în special pe fond religios, la care s-au adăugat, uneori, și motive economice, acestea erau încurajate de unii domnitori sau descurajate de alții. Cu toate acestea, primele legi anti-evreiești s-au înregistrat abia la începutul secolului al XIX-lea, în Regulamentele Organice ale Moldovei și Valahiei, primele coduri legislative, cvasiconstituționale, promulgate în 1831-1832 de către autoritățile imperiale rusești, sub influența și controlul cărora au fost elaborate.

În aceste condiții, în timpul Revoluției de la 1848, participanții au inclus între revendicări și „emanciparea”, „naturalizarea” sau „încetățenirea” evreilor, care erau împărțiți în acel moment în trei categorii: „pământeni” (născuți în țară, unii chiar de mai multe generații), „hrisovelii” (veniți în țară din diverse locuri și beneficiari ai unor documente domnești prin care li se permitea așezarea individuală în varii locații) și „sudii” (supuși străini). Eșecul Revoluției a făcut ca acest deziderat să nu fie îndeplinit.

Totuși, situația evreilor s-a îmbunătățit puțin, mai ales după unirea Principatelor din 1859 și venirea pe tronul noului stat a lui Alexandru Ioan Cuza. Acesta a emis un decret și a inclus în Codul Civil, elaborat la 1864, posibilitatea ca evreii născuți în țară sau stabiliți de mai mult de 10 ani să capete drepturi cetățenești, respectiv să fie cooptați în posturi publice și să aibă dreptul de a participa – în anumite condiții – la alegerile municipale. Dar îndepărtarea lui de la putere în februarie 1866 a făcut ca prevederea, care oricum nu produsese prea multe efecte, să fie abrogată.

Perioada următoare a fost marcată de creșterea antisemitismului și a opoziției la acordarea cetățeniei române evreilor. Pe lângă reîntorcerea la antisemitismul politic al Regulamentelor Organice, au apărut și primele semne ale unui „antisemitism academic”, promovat, de exemplu, de Dionisie Pop Marțian (1829-1865), primul expert român în economie politică și statistică și primul ideolog al naționalismului românesc anti-evreiesc, care milita pentru limitarea accesului economic al evreilor.

Constituția din 1866, promulgată după sosirea în țară a prințului străin, de origine germană, Carol von Hohenzollem Sigmaringen, prevedea inițial posibilitatea emancipării evreilor. În urma manifestațiilor antisemite organizate în București și soldate, între altele, cu distrugerea Templului Coral chiar în ziua inaugurării, a fost inclus în textul Constituției a faimosului articol 7, care menționa că „doar străinii de rit creștin pot obține calitatea de român”. Astfel, s-a oficializat problema evreiască în România, deoarece evreii străini nu puteau fi niciodată naturalizați români, iar evreii pământeni, a căror situație nu era precizată, urmau să fie tratați ca străini, așa cum a demonstrat-o lungă listă de măsuri discriminatorii luate începând din acel moment. Aceste măsuri au inclus, printre altele, expulzarea arbitrară din țară, în 1867, de către Ion Brătianu (1821-1891), ministrul de interne în funcție la acel moment, și mai apoi expulzarea din sate, în 1869, în timpul mandatului lui Mihail Kogălniceanu (1817-1891) ca ministru de interne, a unui număr semnificativ de evrei din Moldova. Ambii oameni politici, participanți la Revoluția din 1848, militaseră atunci pentru emanciparea evreilor. Expulzarea a scandalizat Occidentul, determinând reacția unor organizații precum Alianța Israelită Universală, a unor personalități evreiești ca Moses Montefiore, Adolphe Cremieux, Benjamin Peixotto și chiar a unor guverne cum au fost cele ale Franței, Marii Britanii și Germaniei. Reacția organizațiilor și a personalităților evreiești a determinat, la rândul ei, alte manifestări antisemite.

Schimbarea atitudinii politicianilor amintiți s-a datorat orientării lor liberale, care necesita crearea unei clase de mijloc românești, segment ocupat în acel moment de evrei datorită circumstanțelor istorice. Aceasta pentru că, pentru o lungă perioadă de timp, evreilor nu le-au fost permise decât meserii legate de finanțe, comerț și mici meșteșuguri și le-a fost interzisă achiziționarea de pământ și așezarea la sate.

Însă nu doar liberalii s-au exprimat împotriva naturalizării evreilor, ci și conservatorii, așa cum rezultă, de pildă, din discursul ținut în Parlament de Vasile Boerescu în 27 iunie 1875. Un caz aparte l-a constituit Titu Maiorescu, situat pe poziția opusă. La rândul lui, deși a manifestat în particular o anumită deschidere față de populația evreiască, Regele Carol I a preferat să nu se amestece în politica internă a guvernelor care s-au succedat sub domnia lui, așa încât nu a intervenit în favoarea evreilor.

O serie întregă de personalități culturale ale vremii au achiesat la discursul antisemit. Vasile Alecsandri, de pildă, publica în 1863 celebra sa piesă „Lipitorile satului”. Cu toate că avea o bunică evreică, Bogdan Petriceicu-Hasdeu scria, la rândul lui, în 1866 că „evreii atrag asupra lor ura și provoacă ruina economică, deoarece sunt caracterizați prin trei trăsături îngrozitoare: tendința de a câștiga fără muncă, lipsa simțului demnității și ura contra tuturor popoarelor”. În 1870, Cezar Bolliac îi numea pe evrei „un adevărat parazit” și se plângea că, deși evreii erau aceiași peste tot, nicăieri problema evreiască nu era mai gravă decât în România.

Încercarea marilor puteri de a condiționa, în cadrul Congresului de la Berlin din 1878, recunoașterea independenței obținute de România în contextul războiului ruso-turc din 1877-1878 de încetățenire a evreilor nu a avut succes, dar a determinat un nou val de diatribe antisemite. Între discursurile parlamentare ale epocii îl găsim pe cel al lui Vasile Conta, care susținea că „dacă nu luptăm împotriva elementului evreiesc, murim ca națiune”, pentru că evreii ar fi intenționat să îi alunge pe români pentru a-și crea un stat al lor, dar și pe cel al lui Vasile Alecsandri, care îi acuza pe evrei că „sunt adepții celui mai orb fanatism religios, cei mai exclusiviști dintre toți locuitorii pământului, cei mai neasimilabili la celelalte popoare ale lumii”. La rândul lui, în *Soll și Haben - Chestiunea evreilor din România*, publicat în 1878, Ioan Slavici îi caracteriza pe evrei ca fiind „o boală”, spunând că „ne rămâne doar ca, la un semn, să închidem granițele, să-i sugrumăm, să-i aruncăm în Dunăre până la cel din urmă, ca să nu mai rămână nici sămânță din ei”.

Până la urmă, în 1879, Constituția a fost amendată cu o mențiune care prevedea posibilitatea naturalizării individuale și selective a evreilor pe baza unei cereri adresate parlamentului. Drept rezultat, cu excepția celor 888 de combatanți ai Războiului de Independență din 1877, naturalizați în bloc, doar 85 de evrei pământeni au dobândit, între 1879 și 1900, după îndelungate dezbateri parlamentare, statutul de cetățean român, pentru merite economice sau culturale deosebite (bancheri, oameni de afaceri, profesori, medici). În total, mai puțin de 2 000 de evrei au fost naturalizați înainte de 1914.

Alexandru D. Xenopol declara în 1902 că numai evreii botezați erau potriviți pentru a primi cetățenia, iar cei care nu s-au convertit la creștinism ar fi trebuit să fie eliminați fizic din țară. Pe lângă numeroase discursuri și publicarea de scrieri împotriva evreilor, în 1910, Nicolae Iorga a fondat împreună cu A. C. Cuza Partidului Național-Democrat, primul partid declarat antisemit din România (drumurile lor s-au despărțit în 1922).

Toate acestea au condus, între altele, la o emigrare în masă către Statele Unite, Europa Occidentală și Palestina. Între 1899 și 1913 au plecat, de multe ori pe jos (*fussgeier*), circa 90.000 de evrei, aproximativ o treime din comunitate.

Majoritatea evreilor români au căpătat drepturi depline abia după Primul Război Mondial, prin Constituția din 1923.

Bibliografie:

Friling, Tuvia, Ioanid, Radu, Ionescu, Mihail E., (eds.), *Raport Final al Comisiei Internaționale pentru Studiul Holocaustului din România*, Polirom, București, 2005 (http://www.inshrew.ro/ro/files/Raport%20Final/Raport_final.pdf.pdf)

Iancu, Carol, *Evreii din România, 1866-1919, de la excludere la emancipare*, Hasefer, București, 1996

Iancu, Carol, *Mituri fondatoare ale antisemitismului*, Hasefer, București, 2018

SUGESTII DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

Competența generală: 1 Utilizarea critică și reflexivă a surselor istorice pentru argumentarea unor demersuri și alegeri, în acord cu valorile societății democratice

Competența specifică: 1.3. Exprimarea opiniilor referitoare la impactul evenimentelor/proceselor/fenomenelor istorice asupra societății prin prisma multiperspectivității și a diversității culturale

Activitatea de învățare - *identificarea argumentelor din diferite surse pentru formularea unor judecăți proprii privind evoluția antisemitismului în istorie*

Citiți cu atenție sursele și redactați, în aproximativ o pagină, un text argumentativ în care să vă exprimați opinia privind antisemitismul lui Nicolae Iorga, utilizând și câte o informație din sursele recomandate.

A. „Trebuie recunoscut că până și Nicolae Iorga, care ajunsese la maturitate în această perioadă, a fost antisemit, în ciuda geniului său și ale admirabilelor sale realizări în domeniul academic și în alte domenii. Rezultat al culturii pe care avea să o reprezinte, Iorga i s-a alăturat lui A. C. Cuza în 1910 pentru a pune bazele Partidului Național Democrat, primul partid declarat antisemit din România. Primele lui scrieri au fost îmbibate cu un limbaj antisemit ostentativ. Într-un discurs ținut în 1910 la Camera Deputaților pe care l-a publicat mai târziu sub forma unui pamflet intitulat *Naționalismul și Problema Jidovească*, Iorga reacționa la cerințele evreilor pentru drepturi cetățenești, acuzând că «evreii de pretutindenea, din jidovimea întregă» s-au aliniat împotriva României și că acordarea acestor drepturi evreilor ar schimba atât de fundamental caracterul statului, încât: «România nu ar mai fi România. Misiunea ei întregă ar dispărea, chemarea ei pentru viitor nu ar mai putea să se menție» [...]. Făcându-se ecoul vocilor care în trecut acuzau evreii că vor să-i alunge pe români de pe pământul lor, Iorga argumenta că cea mai importantă problemă cu care se confrunta națiunea română era cea evreiască, de vreme ce esența sa era: [...] «chestia drepturilor noastre în toate domeniile și în toată întinderea teritoriului asupra căruia singuri avem drepturi etnice și istorice»”.

(Yad Vashem, *Rădăcinile antisemitismului românesc* în https://www.yadvashem.org/yv/pdf-drupal/en/report/romanian/1.1_Roots_of_Romanian_Antisemitism.pdf)

B. „Merită subliniat că această imagine extrem de negativă nu este subsumată de Iorga trecutului îndepărtat al poporului evreu. Cultura evreiască, afirmă istoricul, a dat lumii unul dintre cele mai durabile coduri de legi și una dintre cele mai frumoase literaturi din limbile Antichității. Mai mult decât atât, evreii, un popor asiatic de mici dimensiuni, dar inteligent, au pus, fie și parțial, bazele celui mai răspândit sistem religios din lumea civilizată.”

(Alexandru Florian, Ana Bărbulescu, *Elita culturală și discursul antisemit interbelic*)

C. „Pentru contemporani, Iorga era un colos, o somitate, o capacitate intelectuală de neatins, o forță a gândirii și a creației rar întâlnită. [...] Naționalist moderat și apărător al tradiționalismului rural, Nicolae Iorga a considerat că trebuie să se implice activ în viața socială și politică a

României. Pe 23 aprilie 1910, împreună cu A. C. Cuza a fondat Partidul Naționalist Democrat. Era perceput ca o formațiune personală a mentorului său la care au aderat *învățăcei* ai săi”.
(Nicolae Iorga, *Omul politic* în <http://ceascadecultura.ro/ServeArticol.aspx?idart=2753>)

D. „Când vorbim de Iorga trebuie să facem întotdeauna distincția între discursul său public și modul în care se raportează la acțiunile statului sau ale unor grupări față de evrei. Aș spune că de-a lungul întregii sale cariere el critică orice violență împotriva comunității evreiești. Dacă ne referim la discurs, atunci primele articole sunt foarte timpurii, început de secol XX, deja găsim primele articole în primele numere ale revistei *Neamul Românesc*, deci nu putem spune că există vreun moment în cariera lui timpurie în care să nu existe un discurs antisemit”.

(Ana Bărbulescu interviu în Petru Clej, *Nicolae Iorga – istoric, politician, antisemit non-violent, ucis de antisemiți* în <https://www.rfi.ro/cultura-140141-nicolae-iorga-istoric-politician-antisemit-non-violent-ucis-de-antisemiti>)

A se vedea și site-urile:

https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Nicolae_Iorga,
https://www.globalinfo.ro/z/biografie_nicolae_iorga.htm

2. Studiu de caz: Evreii în armata română (1877-1878, 1913, 1916-1918)

Deși evreii născuți în România nu dobândeau automat cetățenie română, conform legii de recrutare din 1876, ei puteau fi recrutați și mobilizați în caz de război. Astfel, în timpul Războiului de Independență dintre 1877-1878, evreii au dat dovadă de atașament față de țara în care trăiau și s-au înrolat în armata română, cei mai mulți ca voluntari. Au fost soldați, ofițeri, medici, sanitari. Sunt date care afirmă că pe front au participat 883 etnici evrei ca soldați și ofițeri, iar alte surse amintesc un număr de peste 1.000 de evrei participanți în calitate de voluntari. Pe fondul modificării articolului 7 al Constituției din 1866, ca urmare a condițiilor cerute României prin Tratatul de la Berlin din 1878, 888 de militari evrei au fost naturalizați în bloc pentru participarea lor la Războiul de Independență. Mulți dintre aceștia s-au remarcat prin eroism în luptele purtate și au fost decorați. Un exemplu în acest sens este sublocotenentul Mauriciu Brociner, care a participat la cucerirea redutei Grivița în compania condusă de căpitanul Valter Mărăcineanu, fiind rănit în luptele de la Plevna. Ulterior, Mauriciu Brociner a fost înaintat la gradul de colonel și a primit distincțiile Steaua României și medalia Virtutea Militară, câpătând cetățenia română în 1879, fiind unul dintre cei 888 de militari evrei naturalizați în bloc.

Contribuția populației evreiești la Războiul de Independență nu s-a limitat doar la participarea pe front. Pe întreg teritoriul țării, au fost create comitete care au strâns bani și materiale pentru a sprijini efortul de război al României. Astfel, „Apelul femeilor israelite din Capitală” cerea femeilor să „contribuie la maximum pentru binele soldaților răniți în această frumoasă luptă pentru viitorul patriei”. Comunitatea evreiască din Iași a înființat și a susținut două spitale pentru îngrijirea soldaților răniți la București și Turnu Măgurele, iar exemplele pot continua. Deși evreii nu obținuseră dreptul de a fi cetățeni români în bloc, contribuția lor în cel de-al doilea război balcanic și, mai ales, în timpul Primului Război Mondial a fost la fel de intensă. Wilhelm Filderman, care a participat la cel de-al Doilea Război Balcanic cu gradul de soldat în regimentul 46 infanterie, iar ulterior în perioada interbelică a devenit liderul Comunității Evreiești din România, scria: „România s-a situat de partea Serbiei și a Greciei și a cerut Dobrogea de la bulgari. După înfrângerea Bulgariei, România i-a silit să semneze un tratat de pace la București și a dobândit cele două județe dobrogene”. În cursul mobilizării generale, numeroși evrei s-au înrolat în calitate de voluntari, fiind înregistrați câteva mii. Uniunea Evreilor își exprima solidaritatea față de națiunea română într-un memoriu adresat regelui Carol I al României, spitalele evreiești, școlile și chiar sinagogile fiind puse la dispoziția autorităților române. Numeroase personalități românești – Emil Lahovary, Ovid Densusianu, Take Ionescu – și-au exprimat satisfacția față de atitudinea și comportamentul comunității evreiești, susținând naturalizarea lor. În cel de-al Doilea Război Balcanic s-a remarcat în timpul luptelor căpitanul Armin Iaslovici care luptase și în Războiul de Independență ca locotenent, iar în timpul Primului Război Mondial a obținut gradul de maior.

În timpul Primului Război Mondial, 23.000 de etnici evrei s-au înrolat și au luptat în armata română, ca militari sau în serviciile sanitare mobilizate pe front. Proporțional, participarea evreilor nu a fost cu nimic mai prejos decât a românilor sau a altor etnii. Dimpotrivă, din cei 230.000 de evrei trăitori în Vechiul Regat, au fost mobilizați 23.000, deci circa 10% din total. Din totalul evreilor participanți la război, 882 au murit, 740 au fost răniți (după alte date 825), 3.043 au fost dați dispăruți la sfârșitul războiului (după alte date 3.453).

La fel de importantă a fost și contribuția populației civile, mai ales cea din teritoriile românești ocupate temporar de către armata Puterilor Centrale. Un astfel de caz a fost cel al lui Hermann Kornhauser, decorat post-mortem în 1933 cu Virtutea Militară de Război clasa a II-a. Era din Târgoviște și în luna decembrie 1916 a procurat alimente, haine civile și a ajutat prizonierii români aflați în custodia trupelor germane de ocupație. El chiar a reușit să înlesnească evadarea unora dintre acești prizonieri, dar a fost prins de autoritățile germane, condamnat la moarte și executat prin spânzurare.

Contribuția în bani și în materiale pentru efortul de război a comunităților evreiești a fost la fel de puternică, fiind puse la dispoziția Armatei române clădirile sinagogilor, ale școlilor, ale căminelor de bătrâni și precum și tot lanțul de instituții comunitare. Un alt exemplu este cel al Comitetului de Ajutorare a Evreilor pământeni, cu filiale în toată țara, care avea ca scop colectarea de bunuri și bani pentru efortul de război.

Bibliografie selectivă:

Asandului, Gabriel, *Istoria evreilor din România (1866-1938)*, Institutul European, Iași, 2004.
Clej, Petru, *Evreii în Armata română: o realitate puțin cunoscută într-un noian de clișee antisemite - interviu cu istoricul Marius Popescu*, RFI România din 21 septembrie 2022, <https://www.rfi.ro/reportaj-rfi-149025-evreii-armata-romana-o-realitate-putin-cunoscuta-intr-un-noian-de-clisee>, accesat 22 octombrie 2023.
Hâncu, D.; Benjamin, Lya, *Evreii din România în Războiul de reîntregire a țării 1916-1919*, Editura Hasefer, București, 1996.
Solomovici, Teșu, *România Judaică. O istorie neconvențională a evreilor din România. 2000 de ani de existență comună*, vol. I (de la începuturi și până la 23 august 1944), Editura Teșu, București, 2001.
Stanciu, Ion, *Evreii în istoria României între anii 1821 și 1918* în Nicolae Cajal, Hary Kuller, *Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație*, ediția a II-a revăzută, București, Hasefer, Federația Comunităților Evreiești din România, 2004.

SUGESTII DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

Competența Generală: 2. *Asumarea propriei identități culturale și determinarea modalităților prin care interculturalitatea contribuie la promovarea acceptării celuilalt și a respectării drepturilor omului*

Competența specifică: 2.1. *Aprecierea valențelor dialogului intercultural în exprimarea trăsăturilor propriei identități culturale*

Activitatea de învățare: *realizarea de investigații privind povești de viață ale evreilor din comunitatea locală/națională/internațională, înaintea Holocaustului, în timpul acestuia și după Holocaust*

Analizați sursele de mai jos:

A. „La momentul declarării războiului față de Imperiul Otoman, în aprilie 1877, Mauriciu Brociner a fost unul dintre cei aproape o mie de evrei înrolați în Războiul de Independență. Îndeplinind stagiul militar în cadrul Regimentului 8 Linie, el a fost primul dintre soldații evrei care, în urma unui examen susținut înaintea plecării pe front, a fost ridicat la gradul de sublocotenent, la 15 iulie 1877. Căpătând renumele de *erou al bătăliei de la Grivița*, Mauriciu Brociner a fost decorat cu Ordinul *Steaua României* în grad de cavaler, citat prin ordin de zi al Marelui Cartier General (9 septembrie 1877)¹², iar după revizuirea Constituției în 1879, a primit cetățenia română, împreună cu ceilalți veterani români de origine evreiască. La 27 martie 1879, a fost trecut în rezerva Armatei Române. După război, Mauriciu Brociner a lucrat ca impiegat de cancelarie la oficiul vamal din Galați și funcționar la Ministerul de Război. În anul 1882 Mauriciu Brociner a intrat în serviciul Curții Regale, îndeplinind diverse funcții pe lângă Mareșalatul Palatului [...]. Ca rezervist, a fost înaintat locotenent, la 16 martie 1883, căpitan, la 10 mai 1886; maior, la 8 aprilie 1896; locotenent-colonel, la 10 mai 1906, cu ocazia serbărilor Jubileului de 40 de ani de domnie a regelui Carol I; și, în fine, colonel, la 10 mai 1913. La 30 decembrie 1907, la propunerea lui Louis Basset, administratorul Curții Regale, regele Carol I l-a numit pe Brociner director („șef”) al Serviciului Palatului și al Mareșalatului Curții Regale.”

(Tudor Vișan-Miu, *Mauriciu Brociner (1855-1946): funcționar și pensionar al Casei Regale*)

B. „Doctorul Cocciu, medic evreu, îl aflăm în războiul din 1877-1878 ca medic șef la «Înfrățirea Zion» înființată de comunitățile israelite din țară. Și-a luat doctoratul în medicină la Paris, a fost voluntar în războiul franco-german din 1870 «ca aide medicin»* și a fost medaliat de *Société française de secours aux armées*, a participat în războiul din 1877- 1878, cu gradul de medic căpitan, ca șef al ambulanței israelite și a fost decorat cu *Trecerea Dunării*, *Apărătorii Independenței*, *Medalia Rusă* și *Crucea Sf. Gheorghe*, iar la încheierea păcii a fost avansat medic maior. A profesat apoi în Capitală, a fost medic al comunității evreiești spaniole”.

(L. Beniamin, J.Ancel, *Evreii în Războiul de Independență*)

**aide medicin* - medic stagiar

C.

Militari evrei în armata română în Primul Război Mondial (sursa Facebook Ambasada Israelului în România)

Pe baza surselor, realizați în aproximativ o pagină, o investigație referitoare la participarea evreilor din localitatea în care locuiți, în armata română în Războiul de Independență (1877–1878), în Al Doilea Război Balcanic din 1913 și în Primul Război Mondial (1916–1918).

3. Comunitățile evreiești din România în perioada interbelică: Uniunea Evreilor Români, Federația Uniunilor de Comunități Evreiești din România

Recensământul oficial al populației din anul 1930, înregistra prezența a 756.930 evrei, reprezentând 4,2% din totalul populației. Din numărul total al evreilor, 21,4% locuiau în Moldova și doar 12,3% în Muntenia. În afara Vechiului Regat, 27,3% dintre evrei trăiau în Basarabia, 12,9% în Crișana-Maramureș, 12,4% în Bucovina, 10,8% în Transilvania, 1,9% în Banat, 0,5% în Dobrogea și 0,5% în Oltenia.

În reprezentarea evreilor în viața politică a țării, construcțiile politice evreiești, indiferent de numele purtate, au militat pentru aplicarea principiului egalității cetățenești și pentru respectarea Constituției.

Până la Primul Război Mondial, respectiv încă din 1910, evreii din Vechiul Regat se organizaseră deja în *Uniunea Evreilor Pământeni*, condusă inițial de Adolphe Stern și apoi de Wilhelm Filderman (1882-1963) și care avea drept scop obținerea egalității în drepturi și a cetățeniei române.

Constituția din 1923 a extins cetățenia română asupra întregii comunități evreiești, ca urmare a punerii în aplicare a prevederilor Tratatului privind minoritățile, semnat de România la Paris, în decembrie 1919, și care menționa obligativitatea acordării drepturilor cetățenești tuturor minorităților naționale. România de după 1918, prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei, devenea un stat cu numeroase comunități etnice, ale căror drepturi trebuiau protejate.

În anul 1923, *Uniunea Evreilor Pământeni* (U.E.P.) și-a schimbat numele în *Uniunea Evreilor Români*, organizație deasupra oricăror interese de partid, pe care toți evreii, indiferent de convingerile lor politice, urmau să o sprijine pentru obținerea emancipării reale și definitive. Continuând linia UEP, s-a urmărit organizarea vieții interne comunitare și asigurarea condițiilor integrării sociale și politice a evreilor, cu păstrarea dreptului la autonomie culturală și religioasă. Necesitățile momentului cereau însă, înainte de toate, obținerea efectivă a drepturilor pentru evrei prin supravegherea aplicării prevederilor Constituției din 1923 și combaterea antisemitismului, în special al celui oficial.

În viziunea lui Wilhelm Filderman, liderul incontestabil al politicii *Uniunii Evreilor Români* (U.E.R.) și, cu siguranță, cea mai importantă personalitate a comunității evreiești în perioada interbelică, evreii români urmau să se integreze în viața socială și politică a țării, devenind astfel cetățeni loiali ai unei Românie democratice. Identitatea evreiască avea pentru liderul evreu un conținut laic, el consimțind la însușirea unor cunoștințe de istorie, limbă și cultură iudaică. Acesta este motivul pentru care Filderman a respins ideea unui partid evreiesc. Filderman nu propunea asimilare, ci adaptare, care nu excludea menținerea identității naționale evreiești. Pentru o mai bună și mai rapidă integrare a evreilor în societatea românească, liderul evreu preconiza realizarea unei apropieri între evrei și români, benefică pentru ambele părți. În ceea ce privește antisemitismul, alianța cu forțele politice românești dispuse să garanteze apărarea intereselor evreiești a fost considerată de Filderman drept unul dintre principiile de bază ale tacticii de combatere a acestui fenomen. Aceeași idee a stat și la baza strategiei electorale preconizate de *Uniunea Evreilor Români*, și anume încheierea de acorduri electorale cu acele partide politice care erau dispuse să includă și revendicările Uniunii. În acest sens, s-a preferat colaborarea cu Partidul Național Liberal. Un fruntaș al U.E.R, Horia Carp, declara, în 1927, în Senatul României, că evreii nu sunt doar o minoritate religioasă, ci și un grup etnic special, identificat cu aspirațiile poporului român, cu istoria, cultura și limba acestuia.

Filderman la ghetoul Moghilev din Transnistria în 1942

În 1931, având la bază organizații ale evreilor din Transilvania, Basarabia și Vechiul Regat, grupate în *Clubul Parlamentar Evreiesc*, s-a constituit *Partidul Evreiesc din România* care avea drept principii fundamentale: solidaritatea cu națiunea română, apărarea drepturilor civile și politice prevăzute de Constituție și asigurarea deplinei egalități civice pentru cetățenii de origine evreiască. *Partidul Evreiesc din România* s-a aliat în alegeri cu *Partidul Național-Țărănesc*. *Partidul Evreiesc din România* se diferenția de *Uniunea Evreilor Români*, printr-o politică înclinată spre sionism.

La 29 ianuarie 1936, *Partidul Evreiesc* și *Uniunea Evreilor din România* au semnat un acord și au creat *Consiliul Central al Evreilor din România*. Noua formațiune îl va avea ca președinte pe Wilhelm Filderman. O lună mai târziu, la 16 februarie 1936, organizațiile evreiești din Vechiul Regat, Ardeal Banat, Bucovina și Basarabia au înființat *Federația Uniunea Comunităților Evreiești din România*, condusă de Sigmund Birman.

Între anii 1941 și 1944, *Federația Uniunea Comunităților Evreiești din România* a fost desființată și înlocuită de *Biroul Central al Evreilor din România* (CER), o instituție subordonată guvernului. După război, *Federația Uniunea Comunităților Evreiești din România* a fost reorganizată și redenumită *Federația Comunităților Evreiești din România*, FEDROM, în 1949, activă și astăzi.

Alte organizații:

Federația Sionistă, *Cercul Sionist Renașterea*, *Uniunea Studenților Sioniști Hasmonaea*, cu un caracter pronunțat sionist, aveau ca scop evidențierea naționalității evreiești, o largă autonomie culturală și politică, dar și susținerea mișcării de stabilirea a evreilor în Palestina, la acel moment aflată sub protectorat britanic.

Dicționar:

Sionism - termen derivat de la Muntele Sion, unde se află orașul Ierusalim. Definește mișcarea națională evreiască, din toată lumea, având ca scop stabilirea evreilor în Palestina și formarea unui stat național evreiesc.

Vechiul Regat - denumire care definește România din perioada 1866-1918 – provinciile Muntenia, Oltenia, Moldova și Dobrogea (începând cu anul 1878).

Bibliografie selectivă

Evreii în societatea și conștiința istorică românească, Federația Comunităților Evreiești din România, Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România, 2003, p. 12-22, în <https://biblioteca-digitala.ro/?pub=1834-evreii-in-societatea-si-constiinta-istorica-romaneasca>

Ursuțiu, Claudia, *Impactul anului 1919 asupra destinului politic al evreimii române interbelice. Transformări, permutări și provocări*, în "Sfera Politicii" nr. 3-4 (201-202) / 2019, p.83-95, în <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/201-202/cuprins.php>
<https://www.jewishfed.ro/>

SUGESTII DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

Competența generală: 3. *Implicarea responsabilă și creativă în diverse contexte de viață prin respectarea convențiilor de comunicare*

Competența specifică : 3.2. *Raportarea critică la experiențele trecutului pentru promovarea unui comportament democratic*

Activități de învățare

Analizați sursele de mai jos:

A. „Art. 7 - România se angajează să recunoască drept supuși români, cu drept deplin și fără nicio formalitate, pe evreii care locuiesc în toate teritoriile României și care nu se pot prevala de nicio altă naționalitate.

Art. 8 – Toți supușii români vor fi egali în fața legii și se vor bucura de aceleași drepturi civile și politice fără deosebire de rasă, de limbă sau de religie.”

(Tratatul Minorităților, Paris, decembrie 1919)

B. „La 2 iulie 1922 s-a întrunit Comisia pentru redactarea anteproiectului oficial al Constituției, și care a lucrat toată vara, în colaborare cu guvernul, la redactarea acestuia. În timp ce guvernul dorea doar o ratificare a tot ceea ce s-a acordat până atunci evreilor prin decrete-legi, responsabilii Uniunii Evreilor Pământeni și parlamentarii evrei considerau că singura soluție legală și acceptabilă era înscrierea în Constituție a textului articolului 7 din Tratatul de la Saint-Germain.

Asupra condițiilor în care cetățenia română urma să fie acordată evreilor s-au purtat numeroase discuții. În final, s-a ajuns la redactarea articolului 133 al noii Constituții, [...]. Articolul 133 a încheiat din punct de vedere juridic problema evreiască, ratificând toate decretele-lege din 1918 și 1919, ca și decretele-lege de naturalizare individuală, oferind posibilitatea naturalizării tuturor israeliților, prin prelungirea decretului-lege din 12 mai 1919. [...]

După promulgarea noii Constituții, timp de trei luni au fost primite cererile de naturalizare a evreilor care doreau să obțină cetățenia română. Dacă situația naturalizării evreilor din Vechiul Regat a fost reglementată prin art. 133 din Constituție, cea a locuitorilor din provinciile alipite a fost rezolvată prin promulgarea de către guvern, la 23 octombrie 1923, a unui Regulament pentru aplicarea dispozițiilor tratatelor de pace și anexelor privind constatarea dobândirii și pierderii naționalității române.

Ministrul de Justiție din acea perioadă, Gheorghe Mârzescu, a considerat că Regulamentul nu era suficient pentru a reglementa problema cetățeniei locuitorilor din provinciile alipite României. De aceea, în ianuarie 1924, a depus la Camera Deputaților un nou proiect, intitulat Legea pentru aplicarea tratatelor de pace cu privire la constatarea, dobândirea și pierderea naționalității române. [...]

Această lege, împotriva căreia au protestat atât parlamentarii evrei, cât și Uniunea Evreilor Români, a fost votată la 23 februarie 1924. Ea avea nu mai puțin de 70 de articole care, prin prevederile lor, au făcut ca 2000 de familii evreiești, reprezentând între 16.000 și 100.000 de suflete, să piardă cetățenia română, după ce renunțaseră la supușenia străină de care ar fi putut

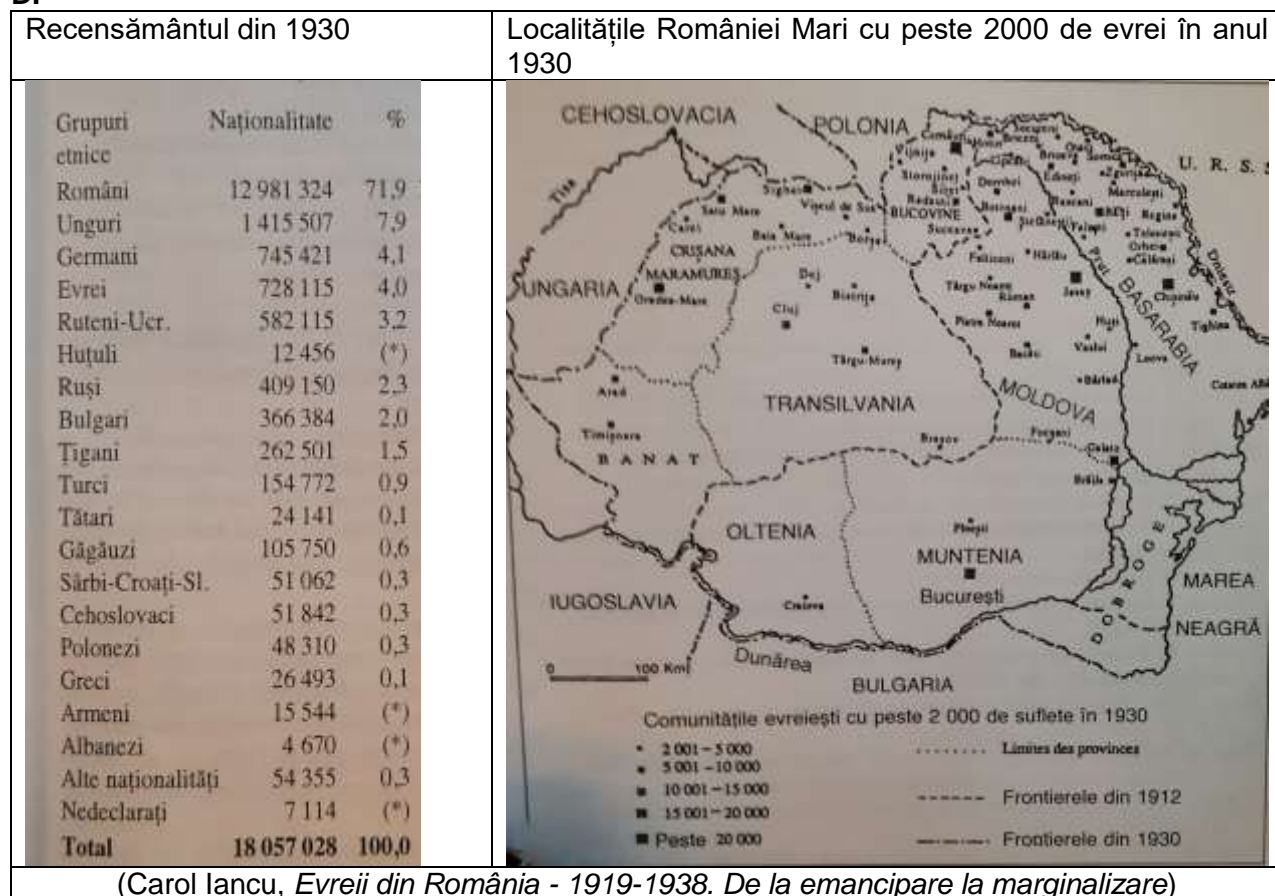
să se prevaleze în timpul alipirii noilor provincii, devenind astfel apatrizi. Legea a stârnit nemulțumirea întregii comunități evreiești din România.”

(Gabriel Asandului, *Istoria evreilor din România, 1866-1938*)

C. „Într-un lung memoriu, din 18 octombrie 1925, U.E.R. și-a exprimat punctul de vedere atât asupra locului religiei în stat cât și asupra modului de organizare al comunităților evreiești. Potrivit autorilor, dacă statul trebuie să garanteze de drept și de fapt tuturor confesiunilor religioase o egală libertate și protecție, nu lui îi revine impunerea modalității de organizare a cultelor, aceasta fiind de domeniul reprezentanților lor religioși. [...] Religia evreiască reprezentând în România o confesiune unitară, era normal ca în fiecare localitate să existe o singură și aceeași comunitate. [...]”

(Carol Iancu, *Evreii din România - 1919-1938. De la emancipare la marginalizare*)

D.

E. „Uniunea Evreilor Pământenți (U.E.P.) s-a transformat cu ocazia Congresului pe care l-a ținut la București între 19 și 20 februarie 1923 în Uniunea Evreilor Români (U.E.R.) [...]”

Noua U.E.R., cu noul ei președinte ales, Wilhelm Filderman, s-a definit ca «o organizație politică românească în care toți evreii, independent de opiniile lor generale, vor putea lupta împreună». Obiectivul esențial al U.E.R., definit de Congresul din 1923, a fost cucerirea definitivă a drepturilor politice și consolidarea lor, precum și lupta împotriva antisemitismului. [...]

U.E.R. a refuzat să se transforme într-un partid politic, preferând acordurile electorale cu diverse partide românești și respingând pe cele cu partide ale celorlalte minorități naționale. [...] Ca urmare a numeroase convorbiri cu responsabilii Partidului Național Liberal (P.N.L.), condus de Ionel Brătianu, a fost încheiată o înțelegere pe baza revendicărilor privind statutul cultului

mozaic, al comunităților evreiești și al instituțiilor lor școlare. Trei din patru candidați unioniști au fost aleși pentru Camera deputaților: W. Filderman la București, H. Carp la Bălți și E. Iacoby la Cluj. [...]

Uniunea Evreilor Români a înregistrat succese, în cartel cu liberalii, la alegerile municipale din primăvara anului 1930. Ea a întreprins atunci o vastă campanie în perspectiva alegerilor legislative din 1931, evidențiind măsurile favorabile evreilor acordate de ultimul guvern liberal, [...] Alegerile legislative din 1931 au fost ultimele în care U.E.R. a reușit să încheie un cartel electoral. În 1932, ea nu a mai găsit niciun partid român care să accepte să semneze cu ea vreun acord oarecare. Dat fiind refuzul ei de principiu pentru o listă evreiască separată, ea a încurajat alcătuirea unei liste nepolitice, Blocul Economic, cu care s-a încheiat un aranjament, ce nu a dat de altfel niciun rezultat. După această dată U.E.R. nu a mai fost prezentă la alegerile legislative, menținându-se totuși pentru cele municipale.

În contextul ascensiunii antisemitismului se explică refuzul partidelor politice românești de a încheia, după 1932, carteluri electorale cu Uniunea Evreilor Români. Această situație nouă va provoca o apropiere de sioniștii care reușiseră să creeze un Partid Evreiesc iar în anul 1936 se va constitui Consiliul Central al Evreilor din România.”

(Carol Iancu, *Evreii din România - 1919-1938. De la emancipare la marginalizare*)

Răspundeți cerințelor:

1. Stabiliți principalele etape ale evoluției Uniunii Evreilor din România.
2. Menționați, pe baza surselor de mai sus, obiectivele U.E.R. în domeniul politic, social, religios.
3. Alcătuiți un dicționar al termenilor istorici întâlniți în sursele istorice de mai sus.
4. Formulați un punct de vedere referitor la rolul Uniunii Evreilor din România și al liderului său în cadrul comunității evreiești din România din perioada interbelică.
5. Analizați cu atenție sursele de mai jos și realizați o prezentare a comunității evreiești din perioada interbelică, ținând cont de următoarele aspecte:
 - evenimente istorice care au dus la modificarea statutului politic și juridic al comunității evreiești;
 - menționarea legilor fundamentale din perioada interbelică și precizarea prevederilor referitoare la statutul evreilor;
 - aspecte demografice;
 - modalități de reprezentare politică și lideri ai comunității;
 - probleme cu care se confrunta comunitatea evreiască.

4. VIOLENȚĂ ȘI RETORICĂ ANTISEMITĂ ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ: LIGA APĂRĂRII NAȚIONAL CREȘTINE (LANC), MIȘCAREA LEGIONARĂ ȘI PARTIDUL NAȚIONAL CREȘTIN

Odată cu crearea României Mari, comunitatea evreiască a devenit a treia minoritate etnică, cu o pondere de 4,2% din populația totală, conform recensământului din 1930. Două treimi dintre aceștia locuiau în mediul urban, în timp ce doar o treime în mediul rural. Totodată, putem observa diversitatea acesteia, cu rădăcini în istoria Regatului Românesc, a Imperiului Austro-Ungar și a celui Țarist. Integrarea comunității în discuție în noua realitate politică s-a realizat greu, cu diferențe de la o provincie la alta. Dacă în Valahia evreii erau mai degrabă asimilați, nu putem spune același lucru despre cei care locuiau în Moldova. De asemenea, evreii din Transilvania și Crișana-Maramureș, vorbitori cu precădere de idiș și maghiară, erau văzuți mai degrabă ca niște străini, deoarece, în timpul dualismului austro-ungar, au fost considerați populație maghiară și asimilați astfel în societate, fiind văzuți de către mulți dintre români ca susținători ai curentului revizionist maghiar.

Astfel, în societatea românească se continuă curentul antisemit, care se va manifesta la nivel politic, cultural, dar și social. Un alt factor, care a menținut acest curent viu în societate și care a fost folosit în lupta politică, a fost semnarea de către România a *Tratatului privind minoritățile naționale* (Paris – 9 decembrie 1919) care stipula faptul că evreii care se aflau pe teritoriul României puteau opta pentru cetățenia românească: „România se obligă a recunoaște ca supuși (ressortissants) români, de plin drept și fără nicio formalitate, pe evreii locuind în țară, pe teritoriile României și care nu pot a se prevala de nicio altă naționalitate.”

Pe lângă cetățenia română obținută, etnicii evrei aveau dreptul la educație în limba maternă în instituțiile susținute financiar de stat, de autoritățile locale sau din alte fonduri publice. Toate acestea au dus la inflamarea spiritelor naționaliste și la apariția unor mișcări politice care au început o luptă împotriva comunității evreiești, bazată pe o întreagă retorică elaborată încă din secolul al XIX-lea.

Atitudinea partidelor politice față de comunitatea evreiască a fost una de respingere a acesteia sau de marginalizare, care poate fi observată inclusiv la partidele cele mai importante, Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc. Chiar dacă nu au luat măsuri directe împotriva evreilor, acțiunile lor s-au încadrat în atitudinea generală, care vedea populația evreiască drept o problemă. Cu toate acestea, extremismul politic antisemit a fost atins de câteva partide politice, transpus în programele politice, prin care defineau evreii ca o problemă majoră a României și militau pentru excluderea acestora din învățământ, administrație și pledau pentru retragerea cetățeniei acestora. Dintre aceste partide, amintim: Liga Apărării Național Creștine (LANC), Mișcarea legionară și Partidul Național Creștin.

Liga Apărării Național Creștine (LANC)

Liga Apărării Național Creștine (LANC) a fost un partid politic înființat la 4 martie 1923 de către profesorul ieșean A.C. Cuza, ca o organizație național creștină, cu o puternică orientare antisemită. Viziunea profesorului A.C. Cuza era cunoscută public, acesta activând în mai multe organizații cu caracter național și antisemit încă de dinaintea Primului Război Mondial. A fost influențat de către personalități precum Nicolae Paulescu și mai ales de către Nechifor Crainic, profesor la Facultatea de Teologie a Universității din București, care pleda pentru crearea unui spirit românesc „antisemit în doctrină și antisemit în practică” De asemenea, în cadrul acestei mișcări politice, i se va alătura profesorului A. C. Cuza și tânărul student Corneliu Zelea-Codreanu.

Platforma politică a LANC-ului prevedea: eliminarea „jidaniilor” (termen utilizat cu o notă peiorativă în epocă), ca singură soluție; retragerea drepturilor politice și retragerea titlurilor de cetățeni români acordate evreilor; expulzarea acestora din zonele rurale; exproprierea de către stat a pământului și a instalațiilor din industria petrolieră; excluderea evreilor din posturile publice; introducerea principiului *numerus clausus* în toate domeniile de educație și activitate economică.

Pe lângă activitatea politică, LANC a inițiat organizarea unor grupări militante de studenți, unul dintre lideri fiind Corneliu Zelea-Codreanu, dar și a unor unități paramilitare, numite *Lăncieri*, pe model fascist, care puneau în aplicare principiile partidului, terorizând comunități de evrei din zona rurală, implicându-se în viața studentescă sau contribuind la violența antisemită din anii 1930. Din punct de vedere electoral, LANC a reușit să treacă pragul electoral (mai puțin în perioada 1927-1931), dar ecoul său era mai degrabă regional, fiind localizat în zona Moldovei. În 1935, LANC a fuzionat cu Partidul Național Agrar, condus de către Octavian Goga, formând Partidul Național Creștin.

Legiunea Arhanghelului Mihail (Mișcarea Legionară)

Germeii apariției Mișcării Legionare au fost plantați în acțiunile tinerilor studenți implicați în Liga Apărării Național Creștine, printre care s-a remarcat și Corneliu Zelea-Codreanu. Notorietatea acestuia a crescut în urma asasinatului căruia i-a căzut victimă prefectul de Iași, Constantin Manciu. În urma procesului, devenit subiect național de presă, acesta a fost achitat, fapt care i-a sporit aura în rândurile aderenților săi. Considerând că acțiunile și ideile LANC sunt prea blânde, Corneliu Zelea-Codreanu, împreună cu un grup de apropiați, se va desprinde de profesorul A.C. Cuza și va crea la 24 iunie 1927 o nouă mișcare, care va purta numele de Legiunea Arhanghelului Mihail. Acesta s-a definit ca o mișcare de resuscitare națională și spirituală, care să lupte împotriva dominației evreiești. Acest fapt era explicat de către Codreanu astfel: „Misiunea istorică a generației noastre este rezolvarea problemei jidovești. Toate luptele noastre de peste 15 ani, scopul acesta l-au avut și toate eforturile vieții de acum încolo, scopul acesta îl vor avea”.

Una dintre cele mai importante părți a ideologiei antisemite legionare a fost cea mistico-religioasă, care făcea referire la temele tradiționale antisemite ale Bisericii Ortodoxe. Corneliu Zelea-Codreanu evidenția legătura național-religioasă, acuzându-i pe evreii de distrugerea legăturii spirituale dintre poporul român și Dumnezeu.

În viața politică, au activat sub mai multe denumiri, printre care: *Mișcarea Legionară*, membrii săi numindu-se legionari, *Garda de Fier* (fondată în 1930) – menită să lupte împotriva dominației comuniste, *Partidul Totul pentru Țară*, creat în 1935, nume sub care membrii săi au participat la alegerile din 1937.

În decursul anilor, Mișcarea legionară a fost declarată ilegală în trei rânduri, de către trei guverne diferite, ca urmare a acțiunilor violente întreprinse. Deși a avut o serie de ideologi, precum Vasile Marin sau Nicolae Roșu, un impact mare asupra tinerilor l-a avut o serie de intelectuali, care au militat în anii 1930 pentru ascensiunea mișcării legionare. Dintre aceștia, îi amintim pe profesorul Nae Ionescu, care a avut o influență puternică asupra studenților săi, precum și pe Nechifor Crainic, Mircea Eliade, Emil Cioran sau Constantin Noica, care au militat pentru crearea unui stat legionar și continuarea luptei antisemite în articolele publicate în presa apropiată de aceștia. Ideile legionare au avut o influență însemnată în rândurile tinerilor, mulți dintre ei fiind studenți sau preoți.

Pe lângă acțiunile politice, Mișcarea Legionară a utilizat violența în viața politică, fiind în spatele asasinatelor a doi prim-miniștri (I.G. Duca în decembrie 1933 și Armand Călinescu în septembrie 1939), dar și acțiuni violente împotriva populației evreiești. Campania electorală din anul 1937 a găsit Mișcarea Legionară racordată la ideile la „modă” în Europa, susținând retorica antisemită nazistă și fascistă.

Partidul Național Creștin

La 16 iulie 1935, primind încurajări din zona Palatului Regal și cu implicarea lui Nechifor Crainic, Liga Apărării Național-Creștine va fuziona cu Partidul Național Agrar, apărând Partidul Național Creștin, sub conducerea a doi lideri – A. C. Cuza și Octavian Goga, cel de-al doilea jucând rolul cel mai important în anii următori. Antisemitismul lui Octavian Goga era cunoscut publicului, exprimându-l în programul Partidului Național Agrar – definit ca un partid promonarhist, conservator și antisemit. Acesta considera evreii ca fiind cei mai activi agenți ai maghiarizării, iar ideile sale au fost exprimate în numeroase ocazii, printre care în colecția de eseuri *Mustul care fierbe*.

Noul partid s-a asociat cauzei fasciste internaționale, păstrând gruparea paramilitară a Lăncierilor și adoptând zvästica drept simbol al partidului. Pe lângă retorica antisemită, au întreprins acțiuni violente împotriva evreilor, rivalizând de multe ori cu cele legionare. Încercând să-i imite pe Hitler și Mussolini, Octavian Goga și A. C. Cuza au organizat întruniri de masă, reușind să strângă la congresul partidului din noiembrie 1936 de la București 200.000 de persoane. Spre deosebire de Mișcarea Legionară, Partidul Național Creștin nu susținea schimbarea regimului politic, dar doreau preluarea puterii și implementarea măsurilor antisemite.

În urma alegerilor din 1937, deși partidul s-a situat pe locul al patrulea, obținând 9,14% din voturi, ca urmare a neacordării primei electorale, Regele Carol al II-lea l-a desemnat prim-ministru pe Octavian Goga, deschizând drumul către primele măsuri administrative împotriva evreilor. Guvernând prin decrete-legi, Octavian Goga a luat măsuri împotriva jurnaliștilor evrei, închizând publicațiile considerate evreiești. De asemenea, limba idiș, folosită în administrație în Basarabia și nordul Moldovei a fost interzisă, iar unele proprietăți deținute de către evrei au fost confiscate. Totodată, o altă lege care a avut un caracter puternic antisemit a fost adoptată la 22 ianuarie 1938 - *Legea revizuirii cetățeniei*, prin care s-a retras cetățenia română unui număr de 225.222 de evrei, reprezentând 36,7% din totalul acestora.

În perioada interbelică, o bună parte dintre partidele politice au preluat retorica antisemită la modă în Europa, evidențiindu-se astfel partide care și-au propus eliminarea dușmanilor naționali, adică a evreilor. Acțiunile acestora nu au fost doar retorică simplă, ci s-au materializat în măsuri legislative, dar mai ales în utilizarea violenței îndreptate împotriva lor.

Dicționar:

Numerus nullus – excluderea totală a evreilor din administrație, educație, economie.

Bibliografie

Ideea care ucide. Dimensiunile ideologiei legionare, București, Editura Noua Alternativă, 1995.

Clark, Roland, *Sfântă tinerețe legionară. Activismul fascist în România Interbelică*, Iași, Polirom, 2015.

Heinen, Armin, *Legiunea „Arhanghelului Mihail*, București, Humanitas, 1999.

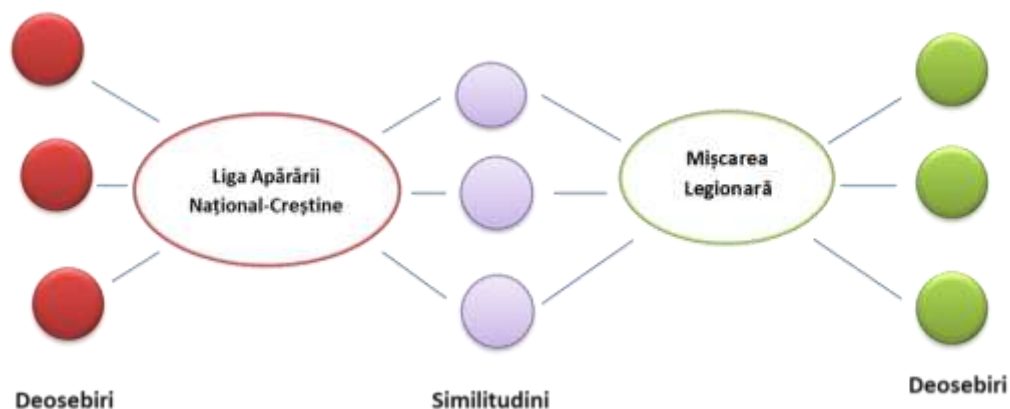
SUGESTII DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

Competența generală 2. *Asumarea propriei identități culturale și determinarea modalităților prin care interculturalitatea contribuie la promovarea acceptării celuilalt și a respectării drepturilor omului*

Competența specifică 2.4. *Analiza critică a consecințelor stereotipurilor, prejudecăților, rasismului, antisemitismului și a altor forme de discriminare*

Activitatea de învățare: exerciții de identificare în surse a cauzelor care au generat stereotipuri, prejudecăți, antisemitismul și alte forme de discriminare a evreilor.

Bula dublă (*Double Bubble Map*) face parte din categoria metodelor și a tehnicilor de învățământ centrate pe analiză/organizare conceptuală ce susțin abilități de gândire specifică și permit elevilor să organizeze informații. **Bula dublă** (*Double Bubble Map*) este reprezentată grafic prin două cercuri (bule) mari în care se așează câte o imagine/concept/termenii-cheie care denumesc subiectul abordat. În cercurile mici situate în mijloc se vor nota similitudinile (asemănările), iar în cercurile exterioare se specifică caracteristicile fiecărui termen, particularitățile sau deosebiri.

Pornind de la sursele A și B, identificați similitudinile și deosebirile dintre retorica Ligii Apărării Naționale-Creștine și cea a Mișcării Legionare (Legiunea Arhanghelul Mihail), folosind metoda Bula dublă (*Double Bubble Map*):

Sursa A: „De pe urma diverselor mișcări a avut de câștigat Liga Apărării Național-Creștine (LANC), condusă de un profesor de drept de la Iași, Alexandru Constantin Cuza. După destrămarea Partidului Naționalist-Democrat, Cuza a înființat împreună cu Nicolae Paulescu (1869-1931), în mai 1922, Uniunea Național Creștină (UNC). Așa cum făcuseră național-socialiștii germani cu un an înainte, UNC a adoptat svastica drept siglă oficială. Cuza a descris-o ca pe un simbol în formă de cruce folosit de vechii pelasgi, care, spunea el, erau strămoșii românilor moderni. Conform propagandei organizației, obiectivul său principal era acela de a rezolva «chestiunea jidanilor». Spre deosebire de alte națiuni, scria Cuza, evreii nu au un teritoriu, ci doar «o doctrină a lăcomiei și urii», care reprezenta esența credințelor lor religioase. [...]. Antisemitismul era la loc de cinste între publicațiile UNC, depășind antipoliticianismul și anticomunismul între preocupările ultranaționaliştilor. UNC a devenit LANC atunci când liderii UNC s-au întâlnit în una dintre cele mai mari biserici din Iași în 4 martie 1923 pentru un parastas în amintirea soldaților care au murit în război”.

(Roland Clark, *Sfântă tinerețe legionară*)

Sursa B: „Chiar și în vreme ce unii legionari continuau să folosească violența de grup, intimidarea și asasinatul, Codreanu prefera tot mai mult metodele pașnice prin care oferea Legiunii un avantaj moral solid în confruntarea cu principalele partide politice. În contrast puternic cu violența practică la începutul anilor 1930, între 1934 și 1938, legionarii vorbeau mult despre cultivarea propriilor persoane, despre educarea concetățenilor lor și despre crearea unei noi elite morale. Educația legionară, susțineau ei, era elementul-cheie care atrăgea către mișcare «mulți tineri creștini». Deși antisemitismul fusese principala temă a mișcării studentești și a Ligii lui A.C. Cuza, în timpul Marii Depresiuni, propaganda legionară pune accentul pe drepturile muncitorilor, antimasonerie și antipoliticianism. În anii ce au urmat s-a conturat ideea că legionarii trebuie să fie onești, altruști și muncitori, dacă voiau să-i înlocuiască pe liderii corupți ai României”.

(Roland Clark, *Sfântă tinerețe legionară*)

Evaluarea didactică: Se punctează: capacitatea de sinteză/analiză, interpretarea informațiilor relevante, relația logică dintre concluzii și argumente, corectitudinea lingvistică/istorică, maniera de colaborare cu ceilalți colegi (în cazul desfășurării activității în grupuri de elevi) etc.

4. HOLOCAUSTUL ÎN EUROPA

DISCURS ANTIEVREIESC ȘI LEGISLAȚIE ANTISEMITĂ ÎN GERMANIA NAZISTĂ

A. Discursul antievreiesc

Teoria superiorității rasei germane

Unul dintre cei mai importanți ideologi ai nazismului a fost Alfred Rosenberg, care prin lucrările sale, și-a adus contribuția la conturarea național-socialismului, teoretizat de către Adolf Hitler, în lucrarea „Mein Kampf” (*Lupta Mea*). Rosenberg, încă înainte de terminarea Primului Război Mondial, în anul 1918, a pus în discuție pericolul pe care îl reprezintă evreii. Atitudini antievreiești au mai existat de-a lungul istoriei. El susținea ideea existenței unei conspirații evreiești mondiale care, acționând prin intermediul capitalismului, ar influența politica internă a statelor, dar și relațiile internaționale. Naziștii au reușit să atragă de partea acestor idei, o parte a societății germane de la toate nivelele, dar și o parte din reprezentanții bisericii din Germania. Prin intermediul lor, ei au adăugat o componentă teologică criticii la adresa evreilor.

În promovarea politicii sale rasiale, ideologia nazistă a apelat la *mitul* superiorității rasei germane, idee răspândită în societatea germană, inclusiv în straturile superioare ale acesteia. Ei au împărțit popoarele în rase ariane (superioare) și neariane (subumane). Apartenența la rasa ariană era determinată de puritatea rasei din perspectiva prezenței „sângelui german”. În frunte se aflau germanii, urmași de popoarele germanice din nordul Europei și, într-o oarecare măsură, dar pe o treaptă inferioară, urmau francezii și italienii, care ar avea și ei în ADN-ul lor sânge german. Popoare subumane erau considerate popoarele slave, care au colaborat cu Germania Nazistă - bulgarii, croații, slovacii și ucrainenii, socotiți impuri din punctul de vedere al rasei germane. Pe scara cea mai de jos a ierarhiei rasiale naziste, se aflau restul popoarelor slave – polonezii, rușii, sârbii, precum și evreii, și romii.

Din perspectiva acestor teorii rasiale, naziștii au lansat ideea purificării rasei germane de elementele evreiești și rome. În acest fel, s-a născut conceptul de „problemă evreiască” și respectiv cel de „soluție finală”. Purificarea rasei germane avea ca scop final crearea unei rase ariane care să nu mai aibă în trecutul ei genealogic, eventuali descendenți care să aparțină celor două etnii. Antropologii naziști, au stabilit și dimensiunile metrice dar și aspectele de ordin fizic, ale arianului german. El trebuia să aibă o constituție athletică, o înălțime de peste 1,80 m, păr blond și ochi albaștri. În anul 1939, sculptorul și arhitectul Amo Breker, a realizat o sculptură, care reda trăsăturile rasiale ale arianului.

Scopul final al purificării germanilor de elementele subumane era crearea „Supraomului” cu „morală de stăpân”. Hitler avea nevoie de acești „supraoameni”, întrucât și-a propus realizarea unui imperiu german care să dăinuiască măcar 1.000 de ani. Pentru punerea în practică a acestor teorii rasiale și a rezolvării „problemei evreiești”, sub coordonarea lui Hitler, a fost activată o legislație antievreiască și de purificare etnică diabolică.

Die Partei, Sculptura realizată de către Arno Breker, simbolizând „Supraomul”

Legislația antisemită

Venirea la putere a lui Hitler și a Partidului Muncitoresc Național-Socialist German, la 30 ianuarie 1933, a deschis calea pentru punerea în practică a politicii antisemite și a rezolvării „problemei evreiești” în Germania.

Pentru rezolvarea acestei chestiuni, a fost instituită o bogată legislație, compusă din decrete, legi, ordine, dar și din nenumărate măsuri abuzive, inițiate de către autorități, unități paramilitare și de populația civilă.

La câteva luni după instaurarea nazismului, la 1 aprilie 1933, a fost organizată la inițiativa lui Joseph Goebbels, Ministrul Propagandei Publice, o zi de boicot a magazinelor, a restaurantelor și a cafenelelor evreilor, urmată în luna mai de arderea în mai multe orașe germane a cărților scrise de către autori evrei.

O primă lege antievreiască a fost adoptată la 7 aprilie 1933, prin care se interzicea ocuparea de către evrei a posturilor și a profesiilor în administrația de stat.

La 14 iulie 1933, au fost adoptate două legi, care îi aveau ca obiect și pe evrei. O lege se referea la prevenirea transmiterii bolilor ereditare, care a permis sterilizarea evreilor și a romilor. Cealaltă lege conținea prevederi referitoare la confiscarea bunurilor inamicilor poporului și a statului. În rândul acestor inamici au fost incluși și evreii, care în baza acestei legi, au fost deposedați de bunurile lor.

Un moment important al legislației antievreiești este reprezentat de *Legile de la Nürnberg*, adoptate la 15 septembrie 1935. Cele trei legi au fost „Legea pentru protecția sângelui”, „Legea cetățeniei Reichului” și „Legea stindardului Reichului”. Prin aceste legi se interzicea evreilor căsătoriile și raporturile sexuale cu neevrei, evreii ne mai având nici dreptul de a fi cetățeni germani. Tot în baza acestor legi, evreii nu mai aveau voie să angajeze tinere menajere din rândul arianilor. În șirul legilor rasiale introduse de regimul nazist, tot cu scopul purificării fondului genetic german, amintim și „Legea pentru protejarea sănătății genetice a poporului german”.

După instaurarea la putere a naziștilor în Germania, au fost mulți evrei care au înțeles vremurile care vor veni. În consecință, mii de evrei au decis să părăsească Germania. Emigrarea masivă a fost încurajată de către autoritățile naziste. Ea s-a intensificat mai ales după anexarea Austriei în martie 1938, când evreilor germani, li s-au alăturat și cei austrieci.

Legislația rasială, prin decretele ulterioare *Legilor de la Nürnberg*, a devenit mai stufoasă, ea urmărind eliminarea evreilor din viața economică, socială și politică.

Pentru a grăbi procesul de golire a Germaniei de elementele evreiești, autoritățile celui de-al Treilea Reich, au inițiat deportări. Una dintre cele de mai de amploare acțiuni a fost cea din luna octombrie a anului 1938, când 17.000 de evrei polonezi au fost deportați în țara lor de origine. Autoritățile poloneze au refuzat să-i primească, de aceea, germanii decid lăsarea lor în localitatea de graniță, unde pe lângă umilințe, au suferit de frig, foame în taberele improvizate de-a lungul graniței.

În anul 1938, acțiunile antievreiești din Germania au cunoscut o intensitate crescândă. Una dintre măsuri, a fost interzicerea pentru evrei de a profesa ca medici și avocați. De asemenea, au fost obligați să-și înregistreze proprietățile, pentru a pregăti confiscarea ulterioară a acestora și, respectiv, vânzarea forțată către germani. Până în 1938, două treimi dintre evrei părăsiseră Germania și 60% din cei rămași își pierduseră proprietățile.

În luna noiembrie, autoritățile naziste au organizat ceea ce a fost numită „Noaptea de Cristal”. Cu o brutalitate deosebită, sute de magazine ale evreilor au fost demolate și jefuite. Sute de sinagogi incendiate, 90 de evrei omorâți, 25.000 de evrei au fost arestați și internați în lagăre de concentrare. Asupra numărului de evrei arestați, nu există un consens în literatura Holocaustului. Unii autori vorbesc de 30.000. Este prima arestare în masă a evreilor.

Se încheia o primă etapă a „problemei evreiești”. Urma etapa violențelor fizice asupra evreilor.

Bibliografie selectivă

Caplan, Jane, coordonator, *Istoria Germaniei Naziste*, București, Editura Orizonturi, 2020.

Raețchi, Ovidiu, *Istoria Holocaustului Desființarea omului: de la ascensiunea lui Hitler până la execuția lui Eichmann*, București, Editura Litera, 2022.

„Steaua lui David”, cu inscripția „evreu” în limba germană, pe care toți evreii erau obligați să o poarte în Germania nazistă și în teritoriile ocupate de către aceasta.

Dicționar

Arian - Persoană care aparține unuia dintre popoarele indo-europene. Termen folosit de rasiști spre a denumi populațiile albe în general și pe strămoșii germanilor în special.

Rasă - Grup de indivizi, cu caractere comune, constante, conservate ereditare, care se deosebesc de alți indivizi prin anumite caractere specifice (în acest caz). Discriminare rasială - supunerea cetățenilor de o anumită rasă la tratamente diferențiate, la persecuții.

Rasism - Teorie social-politică, care susține inegalitatea biologică și intelectuală a raselor umane, precum și caracterul determinant în istorie al particularităților rasiale ale oamenilor, ale luptei dintre rase.

„**Problema evreiască**” - Se referă la emanciparea evreilor în statele creștine. În Germania nazistă, termenul se referă la desființarea evreilor ca și grup etnic.

SUGESTII DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

Competența generală: 1. *Utilizarea critică și reflexivă a surselor istorice pentru argumentarea unor demersuri și alegeri, în acord cu valorile societății democratice*

Competența specifică 1.3. *Exprimarea opiniilor referitoare la impactul evenimentelor/proceselor/fenomenelor istorice asupra societății, prin prisma multiperspectivității și a diversității culturale*

Activitatea de învățare:

- redactarea și susținerea unui discurs referitor la combaterea antisemitismului în baza informațiilor oferite de surse diferite;
- identificarea argumentelor din diferite surse pentru formularea unor judecăți proprii privind evoluția antisemitismului în istorie.

Cadrul didactic împarte elevilor fișa de lucru. Elevii se grupează în echipe de 4-5 membri, studiază fișa și rezolvă cerințele.

A. Din Legile de la Nürnberg (1938)

*Legile de la Nürnberg au fost adoptate în Germania nazistă, la 15 septembrie 1935, cu ocazia celui de-al șaptelea congres al Partidului Nazist (N.S.D.A.P.). Prin aceste legi a fost conferită o bază juridică pentru ideologia rasistă și antisemită a statului german, condus la acea vreme de național-socialiști. Cele trei legi adoptate în pachetul legislativ de la Nürnberg au fost: **Legea pentru protecția sângelui (Blutschutzgesetz)**, care interzicea căsătoriile și raporturile sexuale între evrei și neevrei, **Legea cetățeniei Reichului (Reichburgergesetz)** și **Legea stindardului Reichului (Reichsflagengesetz)**.*

„[...] Admițând că puritatea sângelui este esențială pentru supraviețuirea rasei Germane, Reichstag-ul a votat în unanimitate următoarea lege:

Căsătoria între cetățenii Evrei și Germani este interzisă.

Relațiile sexuale între cetățenii Evrei și Germani în afara căsătoriei sunt interzise. [...]

Căsătoriile între evrei și supuși de sânge german [...] sunt interzise. [...]

Este cetățean german numai cel care se trage din sânge german [...]. Cetățeanul Reichului se bucură de plinătatea drepturilor politice. [...]

Le este interzis evreilor să exploateze magazine cu vânzări *en-detail*, întreprinderi de expediții sau agenții comerciale, unde să primească comenzi, cât și exercitarea unei meserii pe cont propriu.

Un evreu nu poate conduce o întreprindere [...]. Participarea la manifestații culturale și mai ales la reprezentații de teatru și cinema, la concerte, la conferințe, spectacole artistice de dans și la expozițiile culturale, nu mai trebuie permisă evreilor [...].”

(Histoire Première, De la fin du XIX e siècle, Paris, Hatier, 1977, p.193)

B. Jurnalul lui Goebbels despre „Noaptea de cristal” (1938)

Noaptea de cristal (Kristallnacht) desemnează pogromul împotriva evreilor din Germania nazistă, inclusiv Austria, care la acea dată era înglobată în Reich, de la 9 la 13 noiembrie 1938. Între 9 și 13 noiembrie 1938, în numeroase orașe și sate germane și austriece au fost devastate casele evreilor și circa 8000 de magazine evreiești. Atât civili, cât și trupele S.A. (Sturmabteilung) și S.S. (Schutzstaffel) au distrus clădiri, lăsând străzile acoperite cu cioburi de sticlă de la geamurile sparte-originea numelui „Noaptea sticlei sparte”. Conform unor estimări, în această perioadă în Germania și Austria au fost omorâți circa 400 de evrei; aproximativ 30 000 de evrei au fost duși în lagăre de concentrare, iar 1668 de sinagogi au fost devastate, 267 din ele fiind incendiate. Josef Goebbels, ministrul propagandei naziste, a fost întotdeauna suspectat de organizarea acestui pogrom împotriva evreilor din Germania.

„9 noiembrie 1938, în timpul după-amiezii este anunțată moartea lui Von Rath. (n.n.-diplomat nazist împușcat mortal în 1938 la ambasada Germaniei din Paris de un tânăr evreu german emigrant în Franța). [...]. Îi raportez situația Führer-ului. El decide să lăsăm demonstrațiile să continue. Să retragem poliția. Evreii trebui să simtă furia populației. Această crimă lașă nu trebuie să rămână fără răspuns. Trupele de șoc au pornit imediat pentru a pune lucrurile în mișcare în München.

Îndreptându-mă spre hotel, văd că cerul este de un roșu sângeri. Sinagoga arde. Trupele de șoc fac o treabă îngrozitoare. Pe când conduc înapoi, aud ferestrele magazinelor spărgându-se. Bravo! Bravo! [...]"

(Philip Sauvain, *The Modern World 1914-1980, A New Approach*, Stanley Thornes, 1989, p.66)
Texte extrase din *Culegere de surse istorice. Lumea contemporană*, Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela Popescu, Editura Nomina, 2014

Răspundeți următoarelor cerințe:

- Transcrieți din Sursa A trei măsuri împotriva evreilor prevăzute Legile de la Nürnberg.
- Precizați, pe baza sursei B, trei consecințe ale deciziilor luate de Führer împotriva evreilor.
- Formulați pe baza celor două surse de mai sus, un punct de vedere referitor la consecințele măsurilor antievreiești în 1938 în Germania și statele aflate sub influența acesteia, susținându-l cu câte o informație selectată din fiecare sursă.
- Elaborați un discurs de aproximativ 50-70 de cuvinte, în care să combateți prevederile Legilor de la Nürnberg.

1. EXTERMINAREA EVREILOR ÎN TIMPUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL: LAGĂRE, GHETOURI, HOLOCAUSTUL PRIN GLOANȚE, DEPORTĂRI, EXTERMINĂRI ÎN MASĂ

I. Lagăre, ghetouri

Începând cu anul 1939 și cu declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial prin atacarea Poloniei la 1 septembrie, Germania nazistă a trecut la o nouă fază a golirii țării de evrei. Atât în Germania, cât și în teritoriile cucerite de ea, naziștii au urmărit lichidarea fizică totală a acestora. Începea astfel un pogrom general împotriva evreilor la nivel european. Deportarea, concentrarea lor în lagăre, a fost urmată de uciderea lor ca „Soluție finală”.

a. Lagărele

După venirea la putere a lui Hitler, primul lagăr care a fost ridicat în martie 1933 a fost cel de la Dachau. Inițial, în aceste lagăre, erau internați opozanții politici, conducătorii sindicatelor, cei certați cu legea. Cu timpul, în lagăre au fost trimise și alte categorii sociale. Pentru prima dată, evreii au fost internați în lagărul de la Dachau, după pogromul din *Noaptea de cristal*, din 9 noiembrie 1938.

Lagărele de concentrare au servit pentru detenția și torturarea opozanților politici sau sociali. După începerea celui de-Al Doilea Război Mondial, aceste lagăre au devenit locul în care au fost internați milioane de oameni din teritoriile ocupate, fiind torturați, înfometați, uciși. Principalele lagăre din Germania au fost Dachau, Buchenwald, Sachsenhausen, Dora-Mittelbau. Alte lagăre au fost înființate de naziști la Mauthausen (Austria), Terezin (Cehoslovacia), Westerbork (Țările de Jos), Drancy (Franța).

Lagărele de muncă silnică au fost destinate exploatării muncii celor internați, în folosul naziștilor și al industriei germane.

Lagărele de tranzit erau folosite pentru internarea temporară a evreilor și a neevreilor indezirabili din teritoriile cucerite.

Lagărele de exterminare, numite și „lagărele morții”. Acestea au fost înființate după începerea războiului și au fost destinate concentrării evreilor și uciderii lor în masă. Cele mai multe lagăre de exterminare au fost înființate în Polonia, deoarece aici locuiau un mare număr de evrei.

La Conferința de la Wannsee din ianuarie 1942, s-a hotărât declanșarea acțiunilor pentru „Soluția finală”, gândită de către Reinhard Heydrich. În acest context, deținuții sosiți în lagăre erau împărțiți pe sexe, iar copiii separați de părinți. După ce li se luau bruma de obiecte pe care le aveau asupra lor, sub pretextul schimbării hainelor, erau îndrumați spre dușuri, care erau de fapt camere de gazare. Aceste camere de gazare au fost construite după declanșarea „Soluției finale”. Lagărul de la Treblinka era destinat în exclusivitate gazării evreilor. Din tavane, o dată cu apa rece ca gheața, se scurgea și gazul ucigător. Gazele utilizate erau fie Zyklon B, fie monoxid de carbon. Cele mai importante lagăre din Polonia au fost Auschwitz-Birkenau, Belzec, Chelmno, Majdanek, Treblinka, Sobibor. În aceste lagăre au fost omorâți peste 3.000.000 de evrei. Spre sfârșitul războiului, naziștii au încercat să șteargă dovezile ororilor comise în lagăre. Au reușit pe unele să le dărâme și să are pământul, pe altele să le acopere cu beton.

Intrarea în lagărul de la Auschwitz
Sursa: <https://aboutholocaust.org/ro/>

Sosirea unui nou transport de evrei în lagăr
Sursa: <https://aboutholocaust.org/ro/>

b. Ghetourile

După invadarea Poloniei, naziștii au început în orașele și târgurile locuite de polonezi, să stabilească zone în care au înghesuit evreii din împrejurimi și pe cei deportați. Numite *ghetouri*, acestea au devenit și ele instrumente de ucidere în masă a evreilor. Au existat trei categorii de ghetouri: deschise, închise și de distrugere. Cele deschise nu aveau garduri sau ziduri, spre deosebire de cele închise. Ghetourile de distrugere erau complet închise, aici fiind evreii care așteptau să fie duși spre lagărele de concentrare ori să fie scoși în afara orașului pentru a fi împușcați.

Copii în ghetoul din Łódź,
Sursa: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Ghetou#/media/Fișier:Lodz>

În ghetouri exista o autoadministrare a evreilor, liderii fiind aleși de către naziști. A fost o metodă de a rupe solidaritatea evreilor. Condițiile de viață erau extrem de dificile. Pe o suprafață mică erau înghesuiți zeci de mii de evrei. În ghetoul din Łódź, pe 4 kmp erau înghesuiți 164.000 de evrei. Doar 300 de locuințe aveau apă și canalizare. Într-o cameră, locuiau până la 30 de persoane. În ghetoul din Varșovia, dezastrul a fost și mai mare. 400.000 de evrei trăiau pe suprafață de 3,4 kmp. Lipsa condițiilor de viață, a medicamentelor a provocat epidemii și moartea a zeci de mii de evrei: la Łódź, peste 30.000, iar la Varșovia, peste 76.000. Cele mai mari ghetouri au fost la Varșovia, Łódź, Bialistok, Cracovia, Czernowitz, Lachva, Lemberg.

II. Holocaustul prin gloanțe, deportări, exterminări în masă

Uciderea celor peste șase milioane de evrei în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, nu s-a făcut doar în lagărele de exterminare. Naziștii și guvernele profasciste care au fost instaurate au utilizat și alte mijloace, prin intermediul cărora au fost omorâți încă peste 2.000.000 de evrei.

a. Holocaustul prin gloanțe

Holocaustul a cunoscut două etape: *holocaustul prin gloanțe* și *holocaustul gazelor*. Debutul *Holocaustului gloanțelor* s-a făcut după invadarea URSS la 22 iunie 1941. În teritoriile cucerite au fost trimise trupe SS și de poliție, ca să-i ucidă pe toți evreii. În general, călăii își alegeau victimele din rândul femeilor, al copiilor și al celor în vârstă. Aceștia erau ridicați de la casele lor și duși în afara localității, dar nu prea departe, unde erau împușcați în față sau în ceafă, în prezența locuitorilor neevrei, unii aduși cu forța, alții veniți de bunăvoie, care își manifestau satisfacția uneori prin urale. Naziștii au încurajat participarea populației locale la masacrele organizate de către ei. Au fost situații în care au asistat și prieteni ai victimelor.

Cei împușcați erau lăsați la locul execuției și erau acoperiți cu pământ. Au fost cazuri când unii dintre cei care au stat în fața călăilor nu au fost împușcați mortal. Foarte puțini, prefăcându-se că sunt morți, au reușit să scape, ieșind de sub cadavrele și pământul care îi acopereau. Alții, însă, au murit de vii asfixiați. Asemenea execuții publice, cu un număr mai mic sau de ordinul zecilor de mii de evrei, au existat pe teritoriul Ucrainei, la Bogdanovca, Belogorsk, Camenița, Chișinău, Kaunas, Nikolaev, Odesa, Orhei, Riga, Voskresensk etc, și în statele baltice. La Babi Iar, în apropiere de Kiev, între iunie 1941 și ianuarie 1942, au fost uciși peste 60.000 de evrei, lăsați în gropi comune. Și în statele baltice au fost executați zeci de mii de evrei.

b. Holocaustul prin deportări

La 18 octombrie 1941, pleca din gara Berlin primul transport de 1 089 de evrei, femei, copii și bărbați. Erau duși la ghetoul din Łódź. Până la sfârșitul războiului, din cele trei gări berlineze au fost deportați peste 50 000 de evrei și alte milioane din teritoriile cucerite. De la domiciliile lor, din ghetouri sau din lagăre de tranziție, deportații – bărbați, femeii, copii –, familii întregi, tineri, bătrâni, erau luați cu forța și, în coloană, sub amenințarea armelor soldaților germani sau ai celor din trupele SS (trupe de elită), erau duși la gară. Acolo erau înghesușiți în vagoane de transportat vitele. Călătoria dura mai multe zile, fără apă, fără hrană, fără minime condiții igienice. Unii mai în vârstă sau bolnavii nu rezistau până la destinație și mureau pe drum. Alții își dădeau seama ce îi așteaptă și încercau să sară din trenul în mers când se apropiau de destinație, găsindu-și astfel sfârșitul.

Deportarea evreilor spre ghetouri și lagărele de concentrare

Sursa: *picture-alliance/dpa/Mary Evans Picture Library*

„Trenurile morții” intrau direct în incinta lagărului. Deportaiții credeau că au sosit în tabere de muncă. În mod cinic, naziștii au afișat la intrarea în lagăre lozinca „Arbeit macht frei” (*Munca te face liber*).

Land	Zahl
A. Altreich	131.800
Ostmark	43.700
Ostgebiete	420.000
Generalgouvernement	2.284.000
Bialystok	400.000
Protektorat Böhmen und Mähren	74.200
Estland - judenfrei -	
Lettland	3.500
Litauen	34.000
Belgien	43.000
Dänemark	5.600
Frankreich / Besetztes Gebiet	165.000
Unbesetztes Gebiet	700.000
Griechenland	69.600
Niederlande	160.800
Norwegen	1.300
B. Bulgarien	48.000
England	330.000
Finnland	2.300
Irland	4.000
Italien einschl. Sardinien	58.000
Albanien	200
Kroatien	40.000
Portugal	3.000
Rumänien einschl. Bessarabien	342.000
Schweden	8.000
Schweiz	18.000
Serbien	10.000
Slowakei	88.000
Spanien	6.000
Türkei (europ. Teil)	55.500
Ungarn	742.800
UdSSR	5.000.000
Ukraine	2.994.684
Weißrußland aus- schl. Bialystok	446.484
Zusammen: über	11.000.000

Eternal Echoes | © Public Domain

Lista numărului de evrei din țările Europei

Sursa: <https://www.eternalechoes.org/ro/for-the-classroom>

Bibliografie selectivă:

Kershaw, Ian, *Hitler, germanii și soluția finală*, București, Editura Meteor Press, 2011

Raețchi, Ovidiu, *Istoria Holocaustului Desființarea omului: de la ascensiunea lui Hitler până la execuția lui Eichmann*, București, Editura Litera, 2022

Dicționar

Pogrom - Masacrare și jefuire în masă a unui grup național minoritar, de către elementele ultranaționaliste

Lagăr - Loc în care sunt ținuți închiși și sub supraveghere prizonierii de război sau în regimurile totalitare, persoanele considerate ostile regimului

„**Soluție finală**” - politica nazistă de exterminare a evreilor din Europa

SUGESTII DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

Competența generală: 1. *Utilizarea critică și reflexivă a surselor istorice pentru argumentarea unor demersuri și alegeri, în acord cu valorile societății democratice*

Competența specifică: 1.2. *Analiza comparativă a evenimentelor/proceselor/fenomenelor care au generat Holocaustul*

Activitatea de învățare: exerciții de recunoaștere a perspectivelor multiple referitoare la Holocaust - metoda cubului (1-2 ore, în funcție de profilul și nivelul clasei)

Descrierea activității:

1. Realizarea unui cub pe ale cărui fețe sunt scrise cuvintele: descrie, compară, analizează, asociază, aplică, argumentează.

2. Anunțarea subiectului pus în discuție.

3. Împărțirea clasei în 6 grupe, fiecare dintre ele examinând tema din perspectiva cerinței de pe una din fețele cubului. Distribuirea perspectivelor se poate face aleatoriu; fiecare grupă rostogolește cubul și primește ca sarcină de lucru perspectiva care cade cu fața în sus. Profesorul poate indica surse de informare.

Describe metodele folosite de naziști pentru exterminarea evreilor

- Experimente la Auschwitz: <https://www.descopera.ro/istorie/16761830-eva-mozes-romanca-care-a-supravietuit-experimentelor-lui-mengele-pacat-este-atat-de-tanara-mai-are-doar-doua-saptamani-de-trait-gestul-impresionant-pe-care-l-a-facut-dupa-zeci-de-ani>
- "Îngerul morții" de la Auschwitz: <https://www.dw.com/ro/mengele-%C3%AEngerul-mor%C5%A3ii-de-la-auschwitz/a-52095273>
- Romii: Holocaustul: https://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2005/06/050630_romi_holocaust.shtml
- Holocaustul prin gloanțe: <https://www.rfi.ro/politica-146619-holocaustul-prin-gloante-genocidul-nazistilor-si-al-aliatilor-lor-pus-umbra-de>

Compară modul de viață al evreilor din lagăre cu cel din ghetouri

- Cele mai cumplite lagăre de exterminare create de naziști: <https://adevarul.ro/stiri-locale/hunedoara/cele-mai-cumplite-lagare-de-exterminare-create-de-1930186.html>
- Cum arăta o zi într-un lagăr de concentrare?: <https://www.youtube.com/watch?v=K7GiG3HkYP8>
- Ghetoul - Viața de zi în Ghetoul din Varșovia – 1941: <https://www.yadvashem.org/education/other-languages/romanian/educational-materials/warsaw/ghetto.html>

✚ **Asociază:** exemple de genocid din secolul al XX-lea

Deportarea evreilor la Auschwitz

Sursa:

<https://www.yadvashem.org/holocaust/this-month/july/1942-4.html>

Auschwitz, o grămadă de pantofi în muzeu

Sursa:

<https://collections.yadvashem.org/en/photos/102153>

Sosirea evreilor la Auschwitz

Sursa:

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/auschwitz?series=14>

Supraviețuitori de la Auschwitz

Sursa:

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/auschwitz?series=14>

✚ **Analizează** cauzele și consecințele Holocaustului

- Începutul plin de cruzime al Holocaustului: <https://www.dw.com/ro/cu-80-de-ani-%C3%AEnurm%C4%83-%C3%AEnceputul-plin-de-cruzime-al-holocaustului/a-62564189>
<https://historia.ro/sectiune/general/holocaust-pe-scurt-in-14-lucruri-infricosatoare-570523.html>
- Holocaustul și explicațiile sale: <https://www.dw.com/ro/holocaustul-%C5%9Fi-explica%C5%A3iile-sale/a-44854083>

✚ **Aplică:** pe baza surselor online realizează o axă a timpului cu principalele evenimente ale Holocaustului din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial

- Shoah-Holocaustul. Cum a fost omeneste posibil?
<https://www.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/ready2print/pdf/shoah-romanian.pdf>

✚ **Argumentează:** De ce este important să studiem Holocaustul?

- **Amintiri din infern: Auschwitz:** <https://www.youtube.com/watch?v=IErAgl4-800>

4. Redactarea finală și împărtășirea celorlalte grupe.
5. Afișarea formei finale pe tablă sau pe flipchart.

5. HOLOCAUSTUL ÎN ROMÂNIA PE TERITORIILE AFLATE SUB ADMINISTRAȚIE ROMÂNEASCĂ ȘI ÎN NORDUL TRANSILVANIEI

1. PRELIMINARIILE HOLOCAUSTULUI DIN ROMÂNIA (1938-1940). PRIMELE LEGI ANTISEMITE ȘI POGROMURILE DE LA DORHOI ȘI GALAȚI

Rădăcinile antisemitismului românesc pot fi identificate încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, ele împletindu-se cu originile statului român modern, dar și cu apariția culturii naționale, astfel că atitudinea ostilă față de evrei din perioada interbelică a fost rezultatul direct al acestei situații. Ca atare, temele antisemite pătrunseseră în lexiconul românesc cu mult înainte de anii '30 și astfel, între cele două războaie mondiale, în România, ostilitatea față de evrei a fost constantă, dar a îmbrăcat doar forme locale și neorganizate.

Ceea ce a adus nou guvernul condus de Octavian Goga, format la 28 decembrie 1937, a fost faptul că antisemitismul românesc „a trecut din registrul expresiilor verbale și al izbucnirilor ocazionale de violență în cel al politicii guvernamentale și al acțiunii de stat”. Astfel, se poate afirma, fără a greși, că guvernul prezidat de „poetul de la Ciucea” a reprezentat un moment de cotitură pentru evoluția politică ulterioară. Chiar dacă nu a funcționat decât 44 de zile, politica antisemită a guvernului Goga a supraviețuit rapidei sale căderi, aceasta fiind transmisă mai departe regimului autoritar al regelui Carol al II-lea, dar mai ales guvernării național-legionare și guvernării Antonescu.

Considerând că evreii erau cei mai abili agenți ai maghiarizării în Ungaria de dinaintea Primului Război Mondial, Octavian Goga a manifestat o atitudine ostilă față de aceștia chiar înainte de 1918. În 1927, într-o colecție de eseuri pe care a publicat-o, intitulată în mod sugestiv *Mustul care fierbe*, viitorul prim-ministru și-a exprimat concepțiile sale radicale în privința evreilor, aceștia fiind caracterizați ca „secrețiuni impure ale Galiției” sau „paraziți”, el avertizând că situația existentă pe atunci în România „împingea răbdarea tradițională a poporului român către limitele sale extreme”, propovăduind totodată o „furtună purificatoare”.

Încă din a doua zi de existență a acestui guvern, politica antievreiască a fost pusă în aplicare, fiind suspendate cotidienele *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta*, deoarece erau considerate evreiești, precum și toate ziarele care apăreau în idiș și în ebraică, fiind anulate totodată și permisele de liberă circulație pe căile ferate pentru mai mult de 120 de jurnaliști evrei. Chiar în ultima zi a anului 1937, în mesajul către țară, au fost anunțate noi măsuri antisemite, precum: retragerea licențelor care ofereau evreilor posibilitatea vinderii de băuturi alcoolice la sate, revizuirea cetățeniei evreilor veniți după 1918, numirea de comisari de întreprinderi care urmau să supravegheze dispozițiile privitoare la protecția muncii creștine.

La 1 ianuarie 1938, deși era sărbătoare legală și nu se lucra, Casa Națională de Asigurări i-a concediat pe toți angajații evrei, fiind publicate imediat și listele cu înlocuitorii lor români. S-a acționat astfel în conformitate cu afirmațiile ministrului Muncii, Gheorghe Cuza, cel care a afirmat că românul se bucură de dreptul de muncă, iar „din acest punct de vedere trebuie considerați români numai românii de origine etnică română, românii cu suflet românesc, cu sânge românesc, și nu pe cetățenii români”. Antisemitismul propagat de la București a avut importante efecte asupra elementelor naționaliste din diverse părți ale țării, acestea simțindu-se încurajate să acționeze pe cont propriu. Astfel, în Iași, Galați, Botoșani și Brăila, avocații evrei au fost excluși din barou de către o poliție specială formată din colegii lor creștini.

Guvernul Goga a funcționat prin emiterea de decrete-legi, iar unul dintre acestea a fost cel publicat în *Monitorul Oficial* din 14 ianuarie, prin care se interzicea evreilor să angajeze servitoare creștine sub 40 de ani, întrucât se considera că „evreii care folosesc în casele lor femei românce o fac pentru a le târî spre prostituție”. Pentru a preveni șomajul, decretul a fost amânat o perioadă de timp, până la reînceperea muncii pământului, dar nu a fost abrogat până la căderea guvernului.

De o importanță și mai mare a fost decretul-lege din 22 ianuarie 1938, prin care cetățenia evreilor din Vechiul Regat era supusă revizuirii, indiferent cât de mare ar fi fost perioada de rezidență a familiilor lor. Prin articolele 5 și 6 se prevedea că și evreii din provinciile unite cu România după Primul Război Mondial se aflau în aceeași situație. În termen de 40 de zile de la publicarea listelor, toți evreii trebuiau să trimită documentele pentru verificare, împreună cu actele justificative cerute. Cei care nu îndeplineau cerințele prevăzute de lege erau declarați străini, ceea ce atrăgea după sine pierderea drepturilor politice, expunându-se astfel pericolului de a fi deportați oricând după bunul plac al guvernului.

Timpul scurt în care trebuiau aduse toate aceste documente, numeroasele piedici administrative și tehnice deosebit de grele – de multe ori aceste acte nu puteau fi procurate pentru simplul motiv că ele fuseseră distruse în război sau aparțineau altui stat, existența unor dispoziții neclare, corupția funcționarilor români, dar și lipsa banilor – au făcut ca cei mai mulți evrei să eșueze în încercarea lor de a-și reconfirma cetățenia română. La începutul anului 1938, nu s-a putut realiza o situație exactă cu cei care au pierdut cetățenia, dar acest lucru a fost posibil mai târziu, în 1942, atunci când Marele Stat Major al Armatei Române a prezentat autorităților o situație detaliată. Astfel, 252 222 evrei și-au pierdut cetățenia, ceea ce reprezenta 36% din populația evreiască a țării.

La 10 februarie, în timpul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare de la începutul lunii martie, Octavian Goga și-a prezentat demisia. Guvernarea antisemită de doar 44 de zile a Partidului Național Creștin, al cărui lider era Octavian Goga, a constituit un moment de cotitură în istoria interbelică a României, față de care au existat proteste atât în țară, cât mai ales în străinătate. Chiar dacă acest guvern nu a fost capabil să-și pună în aplicare în totalitate proiectele, „moștenirea” sa a fost folosită de guvernele viitoare.

În aceeași zi de 10 februarie 1938, a fost instaurată dictatura regală, punându-se astfel capăt experienței democratice din România. Din noul guvern, condus de patriarhul Miron Cristea, făceau parte șapte foști șefi de guvern, doi dintre aceștia fiind totodată și șefi de partide. Era o formulă guvernamentală cu o alcătuire eclectică, constituită din oameni ale căror vederi politice erau de centru-dreapta, care au răspuns chemării regelui din dorința de a restabili ordinea în țară, fiind însă călăuziți în acțiunea lor și de anumite rațiuni oportuniste. Prin formarea acestui guvern s-a realizat o premieră în viața politică românească, întrucât primul-ministru Miron Cristea deținea totodată și funcția de patriarh al României, ceea ce a reprezentat o încercare stângace din partea regelui de a reuni puterea laică și cea spirituală.

Au existat două guverne conduse de patriarhul Miron Cristea, întrucât la 30 martie acesta și-a prezentat demisia, dar regele i-a încredințat din nou mandatul de prim-ministru. Al doilea guvern s-a format în aceeași zi, nedeosebindu-se prea mult de primul din punctul de vedere al componenței.

Deși în timpul celor două guvernări succesive, Miron Cristea nu a adoptat legi împotriva populației evreiești, încercând într-o anumită măsură să atenueze violența antisemită generată în timpul guvernului condus de Octavian Goga, merită să fie menționat faptul că el a păstrat toată legislația antievreiască pe care o moștenise de la guvernarea anterioară. Astfel, existența în continuare în România a unei „probleme evreiești” se dorea a fi un semn clar că noua formulă guvernamentală nu era cu nimic mai puțin naționalistă decât Mișcarea Legionară, această politică față de evrei fiind folosită în mod cinic pentru a liniști numeroșii simpatizanți ai extremei drepte românești.

Ceea ce poate fi remarcat este faptul că, încă înainte de a fi premier, în loc să ia atitudine împotriva curentului antisemit din România, așa cum ar fi fost normal pentru o înaltă față bisericească, patriarhul a încurajat promovarea unei atitudini dușmănoase față de evrei, pronunțându-se fără echivoc pentru expulzarea lor: „Îți vine să plângi de milă bietului popor român, căruia evreul îi stoarce și măduva din oase. A nu reacționa împotriva evreilor înseamnă a ne duce de vii la pierire. [...] A ne apăra este o datorie națională și patriotică, iar nu «anti-Semitism» [...] [A]veți destule calități și posibilități ca să vă căutați și să găsiți și câștigați undeva un loc, un pământ, o țară, o patrie încă nelocuită de alții [...] Trăiți, ajutați-vă, apărați-vă și exploatați-vă unii pe alții; dar nu pe noi și pe alte popoare, cărora cu rafinațiile etnice și talmudice le duceți și acaparați tot belșugul”.

Pe durata celor două mandate de prim-ministru ale patriarhului a fost păstrată legislația antisemită emisă în timpul guvernului condus de Octavian Goga, procesul de retragere a cetățeniei evreilor aplicându-se în continuare. Ca atare, pe baza decretului-lege nr. 169, din 22 ianuarie 1938, unui număr important de evrei le-a fost retrasă calitatea de cetățean al statului român. Prin decretul din 9 martie din același an au fost stabilite criteriile de aplicare pentru revizuirea cetățeniei evreilor, stabilindu-se opt categorii care aveau dreptul de a păstra cetățenia. Tot aici, pentru a se evita confuziile legate de cine este evreu și cine nu este, se preciza că era considerat evreu orice persoană care înainte de 18 noiembrie 1918 aparținea cultului mozaic, chiar dacă ulterior fusese botezată. Procesul de excludere a avocaților evrei din diferite barouri locale, început în timpul guvernului Goga, a continuat și în perioada în care premier a fost patriarhul Cristea, ajungându-se ca eliminarea evreilor din avocatură să fie totală în primăvara anului 1938, cu doar câteva mici excepții.

Așa cum a remarcat și Sir Reginald Hoare, ministrul plenipotențiar britanic de la București, nimic nu-l stârnea mai mult pe patriarhul Miron Cristea decât existența unei „probleme evreiești” în România. După ce a afirmat că „evreii pur și simplu au supt deja sângele românilor”, înalta față bisericească s-a pronunțat pentru realizarea unei investigații sub conducerea unei personalități engleze, imparțiale, care să găsească în final un teritoriu pentru evrei. În diversele discuții care au apărut pe marginea acestui subiect a fost menționat Ciprul ca o variantă pentru evreii din România care ar fi dorit să emigreze, dar din posibilele destinații nu au fost omise nici Madagascar, Venezuela sau Australia, la acestea adăugându-se, bineînțeles, Palestina.

Totuși, în ciuda numeroaselor planuri și discuții care au existat pe marginea emigrării evreilor din România în diverse zone ale globului, numărul celor care au reușit să părăsească teritoriul românesc a fost extrem de mic în timpul cât premier a fost Miron Cristea, la această situație contribuind mai mulți factori. Posibilitățile materiale necesare emigrării erau modeste pentru cei mai mulți dintre cei care ar fi dorit să dea curs acestei inițiative, la aceasta adăugându-se lipsa de disponibilitate a celor mai multe țări către care s-ar fi putut îndrepta evreii plecați din România.

Miron Cristea a murit la 6 martie 1939, la vârsta de 71 de ani, în dubla ipostază de prim-ministru și patriarh. Din primăvara anului 1939 și până la proclamarea statului național-legionar din România, la 14 septembrie 1940, au existat nu mai puțin de cinci guverne, dar până în august 1940 nu a mai fost promulgată nicio lege cu caracter antisemit. Totuși, evreii s-au confruntat cu o serie de dificultăți și discriminări create de mai multe hotărâri și norme administrative, aplicate de autoritățile locale în mod neuniform. Înfrângerea Franței, în iunie 1940, a schimbat în mod decisiv soarta evreilor din România, a căror situație fusese până atunci ambiguă, dar „supraviețuibilă”.

Pierderea Basarabiei și a Bucovinei de Nord la sfârșitul lunii iunie, în urma ultimatumului sovietic, a determinat un val de violențe împotriva evreilor, primul caz grav fiind cel de la Galați, din 30 iunie, acolo unde militarii români au deschis focul asupra unei mulțimi de civili, omorând în jur de 300 de persoane, evrei în marea lor majoritate. Doar o zi mai târziu, la Dorohoi, pe fondul retragerii administrației române din teritoriile pierdute, militarii români au ucis câteva zeci de evrei, atât militari, cât și civili, numărul oficial al morților fiind de 53, la care s-au adăugat numeroși răniți.

Evenimentele din cele două orașe ale Moldovei au fost primele crime în masă, prin amploarea lor acestea apropiindu-se de pogromuri. Venirea la putere a Mișcării Legionare, iar mai apoi instaurarea dictaturii militare a generalului, ulterior a mareșalului, Ion Antonescu, a făcut posibilă existența în România a unui puternic pachet de legi antisemite, iar mai târziu a Holocaustului.

Bibliografie

Friling Tuvia, Ioanid Radu, Ionescu E. Mihail (ed.), *Raport final*, Ed. Polirom, Iași, 2005.
Iancu Carol, *Shoah în România. Evreii în timpul regimului Antonescu*, Ed. Polirom, Iași, 2001.

SUGESTII DE ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

Competența generală: 1. *Utilizarea critică și reflexivă a surselor istorice pentru argumentarea unor demersuri și alegeri, în acord cu valorile societății democratice*

Competența specifică 1.2. *Analiza comparativă a evenimentelor/proceselor/evenimentelor care au generat Holocaustul*

Activitate de învățare

Elevii vor primi fișe de lucru, cuprinzând surse istorice diverse, după exemplul celor de mai jos, pe baza cărora vor putea compara faptele istorice din perspectivă temporală și spațială în contexte diferite de comunicare, pentru a înțelege preliminariile Holocaustului în România.

Citiți sursele de mai jos:

A. „În timpul dictaturii regale (Februarie, 1938–Septembrie, 1940), legislația antisemită adoptată de guvernul Goga a fost menținută în vigoare, aceasta având ca efect excluderea socială a evreilor. Mai mult, Decretul-lege nr. 2650 din august 1940 a modificat statutul juridic al evreilor și a făcut posibilă excluderea acestora din departamentele guvernamentale, numeroase profesii, din comitetele de conducere ale unor întreprinderi publice sau private și deposedarea de proprietăți în mediul rural. Cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei în urma ultimatumului impus de URSS în vara anului 1940 a fost urmată de violențe fizice declanșate de armata română în teritoriile cedate. În Dorohoi și Galați, populația civilă și armată română au inițiat atacuri de mare amploare împotriva evreilor, iar uciderea a sute de evrei a fost tolerată de către statul roman.” (<https://www.inshr-ew.ro/holocaustul-in-romania>)

B. „La cimitirul evreiesc din Dorohoi avea loc, la 1 iulie 1940, ceremonia de înmormântare a căpitanului Ioan Boroș și a sublocotenentului Alexandru Dragomir, ofițeri din Regimentul 16 artilerie, uciși într-o ciocnire cu trupele sovietice în timpul retragerii din Basarabia. Concomitent, la cimitirul evreiesc, era înmormântat Iancu Solomon, un soldat evreu din același regiment. Soldatul evreu căzuse în luptă încercând să-și apere comandantul, pe căpitanul Boroș. Funeraliile ofițerilor români și ale soldatului evreu s-au transformat într-o baie de sânge. Cineva a început să tragă în cimitirul evreiesc, panica s-a extins și primii care au fost uciși au fost cei 10 soldați evrei trimiși să-i dea onorul cuvenit camaradului și coreligionarului lor la plecarea pe ultimul drum. Apoi, dezordinile și violențele s-au extins. Soldații români au ucis și rănit numeroși evrei în diferite cartiere ale Dorohoiului (numărul evreilor morți a fost de 53). [...] Un număr și mai mare de morți evrei s-a înregistrat la Galați, în ziua de 30 iunie 1940 (circa 250) [...] Începutul acestui genocid practicat de stat contra evreilor poate fi plasat în evoluțiile petrecute în timpul retragerii românești din Basarabia și nordul Bucovinei, în vara anului 1940.” (Tesu Solomovici, *O istorie altfel a evreilor din România*)

C. „La 30 iunie 1940, după răpirea Basarabiei, lângă Gara de călători din Galați s-a petrecut un «incident» între un grup de persoane închise într-un lagăr rudimentar special amenajat, printre

care se aflau și mulți evrei care doreau să treacă în Basarabia, și o unitate a armatei care îi supraveghea. «Incidentul» s-a soldat cu circa 400 de victime în rândul civililor care voiau să plece în Basarabia. Documente identificate și citate recent au dovedit că au existat ordine și incitări de deschidere a focului. Probabil că printre victime nu erau evrei locuitori ai orașului Galați; din acest motiv, tragedia nu a fost cunoscută în oraș și nici nu s-a păstrat în memoria colectivă a evreilor gălățeni decât în mică măsură".(Lucian-Zeev Herșcovici, Violeta Ionescu, *O istorie a evreilor din Galați*).

Exemple de cerințe:

1. Precizați, pe baza sursei A, două consecințe ale legislației adoptate în anul 1940 pentru evreii din România.
2. Numiți un spațiu istoric care este precizat în sursele A, B și C și descrieți în aproximativ cinci rânduri acțiunile împotriva evreilor.
3. Menționați, pe baza surselor B și C, o asemănare și o deosebire faptele istorice prezentate.
4. Formulați o opinie referitoare la pogromurile de la Dorohoi și Galați, folosind ca argumente:
 - o informație legată de contextul istoric în care au avut loc cele două pogromuri, care este precizată atât în sursa C, cât și în sursa B;
 - alte două informații decât cele prezentate în sursele date.